

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА «КРОК»
Навчально-науковий інститут психології

Кафедра психології

Трипьядько Назар Вадимович

УДК 159.9_____

Кваліфікаційна робота

Засоби подолання деструктивного впливу релігійних організацій

053 «Психологія»

«Психологія»

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр

Дипломна робота містить результати власних доробок. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Н.В Трипьядько

Науковий керівник (консультант) Склярова Ганна Олександрівна,
кандидат психологічних наук, доцент

Київ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДЕСТРУКТИВНОГО ВПЛИВУ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ	8
1.1 Поняття та методи деструктивного впливу релігійних організацій	8
1.2 Характеристика деструктивного впливу релігійних організацій на особистість.....	19
1.3 Психологічна характеристика особистості - об'єкта деструктивного впливу релігійних організацій	27
Висновки до розділу 1	31
РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕСТРУКТИВНОГО ВПЛИВУ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА ОСОБИСТІТЬ	33
2.1. Організація і зміст експериментального дослідження.....	33
2.2. Аналіз та інтерпретація результатів експериментального дослідження	37
Висновки до розділу 2	48
РОЗДІЛ 3 РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПОДОЛАННЯ ДЕСТРУКТИВНОГО ВПЛИВУ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ.....	50
3.1. Засоби подолання деструктивного впливу релігійних організацій на особистість.....	50
3.2. Рекомендації щодо попередження й подолання деструктивного впливу релігійних організацій	55
Висновки до розділу 3	69
ВИСНОВКИ	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	75
ДОДАТКИ.....	83

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В сучасному світі, де релігійні організації займають значуще місце в соціокультурному та політичному просторі, питання їхнього впливу на суспільство стає надзвичайно актуальним. У рамках цього контексту виникає необхідність розглядати не лише позитивні аспекти релігійної діяльності, але й виявляти та аналізувати можливі деструктивні наслідки цього впливу.

Всесвітні тенденції показують, що релігійні організації можуть мати вирішальний вплив на формування громадської думки, визначення політичних курсів, а також на виховання та освіту. Проте, разом з тим, деякі аспекти діяльності релігійних структур можуть призводити до негативних наслідків, таких як дискримінація, обмеження свободи вибору, чи взаємне непорозуміння між різними групами суспільства.

У зв'язку з цим, дослідження засобів подолання деструктивного впливу релігійних організацій стає проблемою національного та міжнародного рівня. Підходячи до цього питання з точки зору актуальності та практичної значущості, ми маємо можливість спрямувати свої зусилля на розробку конструктивних рішень, сприяючи гармонійному розвитку суспільства та забезпечуючи збереження основних цінностей громадян.

Проблема подолання деструктивного впливу релігійних організацій має історичні основи і відома людству з давніх часів. З розвитком суспільства та інформаційних технологій, виникають нові виклики у сфері віри та взаємодії з релігійними установами.

Однією з актуальних проблем є можливість маніпуляції релігійними лідерами або групами в інтересах політики чи особистих цілей. Наприклад, в сучасному світі можна спостерігати випадки використання релігійних переконань для впливу на громадську думку, залучення послідовників до політичних чи соціокультурних рухів, які можуть мати негативні наслідки для стабільності суспільства.

Деструктивний вплив релігійних організацій може виявлятися і у внутрішніх конфліктах та розколах, що стосуються різних тлумачень віровчення або конфліктів за владу всередині релігійної структури. Такі конфлікти можуть призводити до насильства, розколів у суспільстві та порушення прав людини.

Окрім того, важливо враховувати, що з розвитком науки та освіти, багато людей віддають перевагу раціональному підходу до життя, існує тенденція до відмови від релігійних переконань. Проте, в той же час, релігія може залишатися важливим аспектом культури та ідентичності, тож важливо зберігати баланс між захистом прав на свободу віри і униканням можливого деструктивного впливу.

У зв'язку з цим, пошук ефективних засобів подолання деструктивного впливу релігійних організацій передбачає розвиток діалогу між релігійними лідерами, громадськими організаціями та державними інституціями. Важливо сприяти освіті та інформаційній грамотності, щоб люди могли свідомо оцінювати інформацію та розрізняти деструктивний вплив від конструктивного вираження релігійної свободи.

У нашій країні завжди спостерігалася різноманітність віросповідань, і протягом історії люди різних релігій спільно існували, поважаючи право кожного на свою віру. Проте, це саме право стає об'єктом посягань з боку тоталітарних угруповань, які намагаються позбавити людину цієї свободи.

Дослідженням деструктивного впливу релігійних організацій як унікального соціального явища займалися ряд науковців зорема: Ковальчук Й.Я., Клюс В. В., Богдановський І. В., Долінін Д. В, Гридковець Л.М., Дудар Н. П, Филипович Л. О, Діденко Р. Ф., Карась А. Г., Леоненко Т. Є., Єленський В. Є., Василевич М. В. , Вайг Б., Білоус І. М, Литвинов О. М., Бандурка О. М., Дроботова Л. А..

Зарубіжні науковці, такі як М. Вебер, Р. Нібур і Е. Трелч, виокремлювали та розглядали вплив релігійних організацій на особистість переважно в

контексті релігійного спрямування, зосереджуючись на християнському сектантстві.

На сьогоднішній день існують ініціативи щодо допомоги тим, хто постраждав від впливу нетрадиційних релігійних організацій, проте вони часто не враховують індивідуальних різниць між потерпілими. Програми допомоги мають тенденцію виглядати так, ніби вони призначені для всіх, хто зіткнувся з деструктивною природою культових організацій. Отже, актуальним є питання розробки програм допомоги, які враховують індивідуальні та психологічні особливості кожного клієнта.

Тому для аналізу впливу деструктивних організацій на людину мною було обрано **тему дипломної роботи:** «Засоби подолання деструктивного впливу релігійних організацій».

Мета дослідження: визначення та дослідження особистісних характеристик, які сприяють деструктивному впливу релігійних організацій на особистість, а також засобів протидії такому впливу у сучасному суспільстві.

Об'єкт дослідження: деструктивний вплив релігійних організацій на особистість.

Предмет дослідження: засоби подолання деструктивного впливу релігійних організацій.

Завдання:

1. Дослідити поняття та методи деструктивного впливу релігійних організацій на особистість.
2. Надати характеристику деструктивного впливу релігійних організацій на особистість.
3. Здійснити емпіричне дослідження особистісних характеристик, які сприяють деструктивному впливу релігійних організацій на особистість, а також засобів протидії такому впливу у сучасному суспільстві.
4. Запропонувати методи роботи з жертвами та надати рекомендації щодо подолання деструктивного впливу релігійних організацій.

Методи дослідження: Методологічну основу дослідження становлять *теоретичні*: загальнонаукові та спеціальні методи, які включають аналіз синтез, аналогію, пояснення, тлумачення зібраних даних, систематизацію та узагальнення; *емпіричні*: тестування, бесіда, психодіагностичні методики: Психогеометричний тест (Сьюзен Дилінгер), Методика «Комунікабельність» В.Ф. Ряховського, Проективна методика К. Пальмера, Патохарактерологічний діагностичний опитувальник (ПДО).

Наукова новизна дослідження. Дослідження пропонує нові принципи співпраці з жертвами деструктивних культів, спрямовані на забезпечення взаємної поваги, свободи віросповідання та попередження можливих конфліктів. Такий комплексний підхід та практична орієнтованість роблять дане дослідження новаторським в контексті розуміння та управління впливом релігійних організацій на різні аспекти сучасного суспільства.

Теоретичне значення дослідження полягає у комплексному підході до аналізу впливу релігійних організацій на сучасне суспільство. Замість висвітлення лише негативних аспектів релігійного впливу, дослідження ретельно розглядає і позитивні сторони цієї взаємодії, що відкриває нові можливості для збалансованого підходу та розвитку.

Практичне значення. Особливу увагу приділяється розробці стратегій та засобів подолання деструктивного впливу релігійних організацій. Це означає не лише виявлення проблем, але і пропозиції конкретних інструментів для попередження негативних наслідків релігійного втручання в суспільні процеси. Дослідження враховує індивідуальні та культурні відмінності серед тих, хто потребує допомоги внаслідок деструктивного впливу релігійних організацій. Це сприяє розробці програм, які адаптовані до унікальних потреб та контексту потерпілих, та можуть бути використані психологами для роботи з особами, яким потрібна психологічна допомога.

Апробація результатів дослідження: Гончарова (Склярова), Г.; Трипьядько Н.. Деструктивний вплив релігійних організацій на особистість та його подолання. Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-

правові, соціально-економічні аспекти розвитку. Україна, січ. 2023. Наявний у: <https://conf.krok.edu.ua/SRE/SRE-2023/paper/view/1940>. Дата доступу: 02 листопада 2023р.

Структура магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, поділених на підрозділи, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи – 87 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДЕСТРУКТИВНОГО ВПЛИВУ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

1.1 Поняття та методи деструктивного впливу релігійних організацій

В рамках сучасних досліджень виникає необхідність осмислення психологічного впливу деструктивного характеру, що здійснюється релігійними організаціями на особистість. Поняття деструктивного впливу може бути визначене як систематична практика використання психологічних методів для досягнення мети, яка може протирічити основним принципам свободи, гідності та самовизначення особистості.

Методи психологічного впливу релігійних організацій на особистість включають маніпуляцію емоціями, де використання релігійних понять здійснюється для сприяння емоційній маніпуляції особистістю, зокрема, через виклик страху, вини чи обіцянок благополуччя. Також відзначається соціальна ізоляція, яка полягає в систематичному відокремленні особистості від зовнішнього світу для зміцнення контролю релігійної організації [4, с. 168]

Дослідження психологічних аспектів поняття та методів деструктивного впливу релігійних організацій виявило широкий спектр підходів відомих науковців-психологів, зокрема Гридковець Л. М. досліджувала вплив релігійних організацій на соціальні взаємодії та формування психосоціальних норм у спільноті. Вона розглянула аналіз використання психологічних стратегій для здійснення деструктивного впливу та їх вплив на індивідуальне психічне становище [18, с.98].

Сленський В. Є. проводив дослідження психологічних механізмів, які використовуються релігійними організаціями для контролю над психікою індивіда, а також здійснив ґрунтовне дослідження психотерапевтичних аспектів де-програмування осіб, які були під впливом деструктивних практик релігій [27, с. 33]

Василевич М. В. вивчав взаємозв'язок соціального оточення та впливу релігійних організацій на психічний стан особи, проаналізував емоційний вимір деструктивного впливу релігійних практик і його вплив на соціальну адаптацію [10, с. 28].

Байда А. О. в своїх працях приділяла значну увагу впливу релігійних організацій на психічне здоров'я та можливі наслідки для психіки індивіда, зокрема описала клінічні випадки осіб, що були піддані деструктивному впливу релігій, та розробка психотерапевтичних стратегій для їх відновлення [2, с.30].

Бандурка О. М., розкрив питання психологічних аспектів віри та її ролі в механізмах деструктивного впливу релігійних структур, описав також, формування психічних установок віруючих та їх вплив на особистісний розвиток [4, с. 169].

Ці психологи предметно розглядали різні підходи до вивчення деструктивного впливу релігійних організацій, орієнтуючись на психологічні аспекти і вплив цих організацій на індивіда та суспільство в цілому.

Розглядаючи далі можна відмітити автократичне лідерство представлене створенням системи, де авторитет лідера релігійної організації є абсолютним, а його вказівки виконуються без запитань. Крім того, використовується контроль за інформацією, що включає обмеження доступу особистості до різноманітної інформації, крім тієї, що підтримує певний світогляд, що сприяє формуванню однобокого погляду на світ.

Додатково використовуються гіпнотичні техніки, які застосовуються для впливу на свідомість та психічний стан особистості. Дослідження психологічного впливу деструктивного характеру релігійних організацій може допомогти в розкритті механізмів впливу та розробці стратегій психологічної підтримки для осіб, що можуть стати жертвами такого впливу.

Це психологічне дослідження притягує увагу до важливості розуміння внутрішніх механізмів, які дозволяють релігійним організаціям впливати на мислення та емоції особистості. Сучасні методи психологічного вивчення, такі

як нейроіміджинг та соціально-психологічні експерименти, відкривають нові можливості для аналізу цих процесів [4,с. 169]

Розуміння психологічного впливу релігійних організацій також вимагає врахування індивідуальних особливостей особистості, таких як особистісні риси, психічний стан та рівень освіти. Здійснення подальших досліджень у цьому напрямку може допомогти визначити групи осіб, які можуть бути особливо вразливими до деструктивного впливу та розробити ефективні стратегії захисту.

Крім того, наукове вивчення цього питання сприяє розробці практичних рекомендацій для профілактики та реабілітації осіб, які вже стали об'єктом деструктивного впливу. Розвиток психологічних методів інтервенції та програм підтримки може виявитися важливим напрямком для соціальної роботи та охорони психічного здоров'я [4,с. 170].

Психологічний вплив на особистість може бути конструктивним або деструктивним. Деструктивний вплив спрямований на завдання шкоди психіці особистості, може призводити до негативних наслідків для її психічного стану та життєвого функціонування. Використання хитрощів, обману чи підступів для контролю над особистістю. Це може бути емоційний тиск, використання вразливостей для досягнення своїх цілей.

Погрози, образи, приниження або психологічне залякування для того, щоб знизити самооцінку та підірвати впевненість особистості. Позбавлення відносин, відчуття відокремленості та відчуження може призвести до психологічного стресу та погіршення самопочуття. Нав'язування власних поглядів, переконань або поведінки за допомогою стресу, шантажу чи іншого тиску можуть призвести до стресу, тривоги, депресії, низької самооцінки та інших негативних наслідків для психічного здоров'я особистості. Це може впливати на спроможність особистості функціонувати в суспільстві та будувати здорові відносини з іншими людьми.

Важливо пам'ятати, що конструктивний підхід до взаємодії з іншими людьми, спираючись на співпрацю, повагу та підтримку, зазвичай сприяє здоровому розвитку особистості.

Вплив релігії на організацію суспільства є закономірним і, передусім, відчувається у сфері духовного життя. У зв'язку з цим виникає актуальна потреба у формуванні нових джерел моральних мотивів серед молоді. Особливо важливо розглядати взаємовідносини між меркантильним суспільством та релігією, а також використання духовного потенціалу релігії для поліпшення морально-психологічного клімату серед молодого покоління [16,с. 8].

Незважаючи на те, що багато молодих людей володіють невисоким рівнем релігійних почуттів, поверхневим знанням віровчення і обмеженою культовою активністю, вони все ж вважають себе віруючими. Цей факт слід враховувати при організації суспільно-просвітницької роботи серед молоді. Виховання, що розглядається як передача накопиченої людської культури та духовного досвіду від покоління до покоління, має різні аспекти.

Сучасне розуміння виховання не завжди повністю відображає його сутність як педагогічного процесу. Релігійні об'єднання стають все більш важливим суб'єктом виховання молоді, особливо зростанням інтересу до релігії в суспільстві [16,с. 9].

Релігія впливає на духовний світ віруючих, формує їх моральні орієнтації і життєві установки, надаючи моральну підтримку. Релігія може виконувати компенсаторну функцію, заспокоюючи і умиротворюючи людей. Використання духовного потенціалу релігії для виховних цілей, роз'яснення сутності релігії та її різних аспектів, може бути доцільним [16,с. 10].

Суттєвий внесок релігії у виховання молоді полягає в її ролі у формуванні моральних критеріїв, де богопризначеність моралі є основою. Релігія також надає ідеальний приклад для наслідування та визначає цілі власного життя віруючого. Її вплив не тільки на релігійну свідомість, але й на релігійну діяльність та організацію [16,с. 10].

Отже, враховуючи розмаїття складових релігійного впливу, важливо розуміти, як цей чинник взаємодіє з сучасними потребами та реаліями виховання молоді.

Через соціально-економічну кризу, значне зниження рівня життя, втрату віри в здатність структур вивести країну з кризи неважко знайти соціальну базу, засліплену необхідністю слідувати екстремістам та спонукати людей до дій, які раніше вважалися божевільними та абсурдними.

До найпоширеніших тактик екстремістів відносяться: насильницькі дії, розпалювання ворожнечі, провокації тощо.

Для досягнення конкретних завдань лідери створюють організації, групи (релігійні, військово-патріотичні, молодіжні тощо). Ці організації та групи не завжди відстоюють інтереси та турботи своїх виборців.

Психологи, педагоги, політичні діячі давно визнали вплив груп на індивідів як значущу складову регуляції поведінки та діяльності.

Однак цей вплив може бути як позитивним, так і негативним, залежно від особистості. У зв'язку з цим предметом даної статті є визначення ознак деструктивного колективу, дослідження обставин, за яких у колективі можуть початися деструктивні процеси [12].

Особа в групі має як індивідуальний, так і груповий досвід, останній з яких є похідним від першого. Це може призвести до сильної залежності групи від дій індивіда. Що, теоретично, може сприяти формуванню груп тиску у вигляді мирного сприйняття членом групи ідей, концепцій і цінностей групи (так зване навіювання з боку групи). У цьому випадку у лідера групи починає формуватися харизматична особистість, він стає єдиним авторитетом, незаперечною фігурою. Система прийняття рішень керується лідером і його найближчими помічниками, і вона повинна беззастережно прийняти іншими членами групи [14, с.85].

Прикладом такого типу групи та її впливу є ситуація, яка сталася протягом 80-х років. (Житомир, 30Ш No19). Пояснимо цю ситуацію.

У школі був створений спеціальний клас футболістів середньої школи. Він переживав стан «деструктивної організації». Бути частиною групи (футбольної команди) студенти вважали неприродним способом життя окремої людини: старшокласники вважали, що поза групою (командою) вони будуть нагадувати рибу на воді, що тобто їм бракувало б нормальних фізичних і розумових здібностей. Для них школа почала розділятися на «Усіх» і «Їх». Неформальний лідер, капітан команди, отримав можливість впливати на думки учасників групи, тобто контролювати свідомість групи. Поняття одностайності, яке було поширеним у групах, тепер стало основним моральним кодексом. Усі сили намагалися утримати своїх членів разом. Це стало засобом вимірювання бажання членів групи триматися разом, залишатися разом як колектив і мати в ньому членство.

Цей наратив завершився усвідомленням того, що новий класний керівник мав здатність перевести групу з деструктивного стану в конструктивний. Він придумав свій алгоритм вирішення проблеми і успішно його застосував. Спочатку він призначив лідера класу, який був неформальним: капітана команди. Як староста класу він зменшив деструктивний вплив лідера, який тепер формально мав підтримувати класного керівника та дирекцію школи. По-друге, він виділив з членів групи тих, хто може протистояти концепції маніпуляції та має стійкі гуманістичні переконання.

Можна зробити наступні висновки щодо ознак деструктивної групи.

Деструктивізм групи полягає не в ідеях, цілях чи методах впливу групи на її членів, а в тому, як група здійснює свої дії щодо особистості. Зворотний зв'язок одиничний, односпрямований. Члени колективу знаходяться під впливом лідера колективу, а прямого впливу лідера на особистість немає. Особистості не визнають, не сприймають маніпуляції керівництва, а тому не пручаються, стають маріонетками. Відбувається переоцінка сили (влади) колективу, підвищується довіра до моральності колективу. Групові стереотипи очевидні (вчинки, звички, зовнішні характеристики), які

пропагуються групою. Насильство використовується як форма тиску для підтримки одноманітності групи [19, с.92].

Усі ці риси дозволяють лідерам групи приймати ризиковані, «дикі», нереальні рішення: наприклад, отруювати людей у токійському метро («Аум Сенрікьо»), закликати до смерті («Біле Братство») тощо.

Політичні, соціальні та економічні зміни 90-х років ХХ ст. призвели до розкриття питань, які раніше були невідомі послідовним і звичайним радянським жителям. Постійні кризи, прискорене життя, невпевненість у завтрашньому дні, страх перед невідомим – усе це сприяє появі у людини – члена суспільства відчуття незахищеності, неврівноваженості, тривоги, страху. Таким чином, серед інших атрибутів пострадянського періоду – створення нових релігійних конфесій, традицій, методів мислення. Сьогодні, в контексті цієї кризи, ці організації все ще проводять агресивний, широкомасштабний напад на людський розум і дух, вони оволоділи мистецтвом маніпулювання людьми в залежний, пасивний стан і досягли цього завдяки використанню технологій [21, с. 21].

У результаті пригнічуються не релігійні чи духовні переконання, а діяльність, яка підпорядковує особисту свободу, чинить психологічний тиск і маніпулює індивідами, що веде до знищення як єдиної ознаки цієї групи. І навпаки, визначення діяльності як релігійної зосереджується на некритичному шануванні концепції, лідера або встановленої форми релігійної практики, яка сприяє найбільшому духовному та психологічному насильству та контролю над людською свідомістю [73, с.120].

Дослідник А. В. Романов виділяє такі чинники, що сприяють культовій сприйнятливості особистості: період розвитку, ситуація, особливості шляху, індивідуально-психологічний склад. Багато людей піддаються пастці секти в розпал психологічної кризи, щоб заповнити психічну прогалину, отримати відповіді на незрозумілі запитання та знайти шляхи вирішення складних життєвих ситуацій. По суті, ці люди - одинаки, або ті, кому бракує визначеної точки зору на світ і віри.

Серед різних вікових груп найбільш вразливими є молоді люди, які наближаються до завершення шкільної або університетської кар'єри. У більш старшому віці особи, які не були визнані у своєму житті або які зазнали значних втрат під впливом деструктивних релігійних громад. Вразливі люди – це ті, хто має проблеми вдома чи на роботі, або живе окремо. Як правило, якщо соціальна група знищена (наприклад, деструктивні культури отримують вигоду від людської потреби в спілкуванні, приналежності та любові, щоб вижити [22, с. 98].

Секти використовують гострі життєві ситуації та психічні стани під час криз, щоб сприяти заповненню «порожнечі», зменшувати тривогу, приручати страх. Доступні готові відповіді на фундаментальні питання людського існування: хто я? чому я тут, куди йду, однак, чи правильні ці відповіді, чи здатні вони врятувати людину від усіх життєвих труднощів і проблем? Культури обіцяють швидке і постійне вирішення всіх проблем, але їхня справжня мета полягає в повному контролі над членами культу, їхньою свідомістю. Культури зазвичай покладаються на брак знань і прагнуть заповнити необізнаних химерною наукою. Однак освіченим інтелектуалам також властиво об'єднання в групи – тих, хто вірить у вічне райське життя, людство рятується від «злого світу» поняттям раю [21, с.126].

Чим молодша людина, тим більша ймовірність того, що вона піддається індоктринаційному впливу, тобто впливу, який намагається взяти під контроль свідомість людей. Підлітковий вік відзначається невпинною орієнтацією на взаємодію з однолітками, засвоєнням традицій спілкування в колективі. Крім того, саме в цьому віці значно зростає значення символічних батьківських образів, призначених для інших і підсвідомо бажаних у позасімейному світі. Наступна вікова категорія більш сприйнятлива до культурного впливу, це рання молодість, або молода зрілість. Під час цієї фази люди хочуть показати свій вплив у суспільстві, але молодій особистості бракує необхідних знань і досвіду. У результаті їй потрібна допомога літніх людей, які вважаються більш впевненими, владними та досвідченими. Культури спритно використовують

цю необхідність. Авторитарні та харизматичні лідери секти часто стають справжніми кумирами для підлітків. У молодому віці особиста автономія та впевненість у собі можуть бути досягнуті шляхом протиставлення та диференціації власної ідентичності від прикладів, які зустрічаються, моделей, взятих із реальності. Беручи це до уваги, культури пропонують молодим людям незрілий характер у порівнянні з типовими, загальноприйнятими зразками для наслідування. І навпаки, як відомо, риса особистісної зрілості — це точний і реалістичний опис того, як прожити своє життя, яке для незрілої людини вважається формальним, нерелевантним, нудним і безнадійним [55, с. 17].

Виділяючи особливості біографії та життєвого шляху, дослідники відзначають, що діти з сімей з високим ступенем добробуту більш сприйнятливі до вербувальників, ніж діти з бідних сімей, які, як правило, несприйнятливі до психологічного насильства та примусу. Дослідники вважають, що немає жодного виправдання вірі в те, що традиційне релігійне навчання та хрещення ефективні для запобігання потраплянню когось під згубну залежність культу.

Окремими факторами, що сприяють розвитку психологічної залежності, слід визнати різні типи психологічних захворювань і розладів. Саме психопатологія часто є мотивом популярності релігійної віри у хворої людини. І навпаки, самі культури можуть сприяти схильності до певних психічних розладів. Зокрема, релігійні традиції, які передбачають медитацію, транс і містичний екстаз, особливо шкідливі і водночас привабливі для істеричних індивідів. Як зазначає В. Мейснер, ті, хто зосереджується на досвіді співчуття та жертвності, мають тенденцію залучати депресію. Ідея ненависті до ворогів віри надихає параноїків, які особливо схильні до релігійного фанатизму [50].

Культ - поклоніння чомусь або комусь, дурна віра, абсолютна відданість, торжество.

До цього моменту не було загальноприйнятого визначення деструктивного культу. Виходячи з численних наукових і богословських

досліджень, можна сказати, що деструктивний культ у соціальному контексті зі структурно значущим авторитаризмом є авторитарним, як правило, закритим назовні та має значну ієрархію, метою якої є придушення особистісної унікальності та індивідуальності її членів і характеризується наявністю значних деструктивних тенденцій щодо їх природного духовного, психічного та психологічного розвитку. Однак це дослідження стосується не структурованих організацій культури насильства, а радше спонтанно виникаючих спільнот, які виявляють ознаки впливу культури насильства на людину.

Наша власна клінічна практика та консультування привели нас до визначення найпоширеніших типів залежності від культу особистості, а саме:

- 1) залежність особистості від культури однієї конкретної людини;
- 2) розширення релігійних детермінацій особистості, що постраждали від сектантських спільнот;
- 3) вплив релігійних настроїв на розвиток змінених властивостей особистості;
- 4) вплив психічних розладів і психологічних вад особистості на формування стратегічних уявлень про культуру.

Слово “секта” походить від латинського sequor – «слідувати за кимось, коритися». Спочатку так називали всіх, хто відокремився, філософські, політичні та релігійні групи. Колись і християнська церква була сектою, що протиставляє себе язичницькому суспільству [17, с. 16].

У широкому сенсі секта – це група людей, що пропагують ідеї, вчення і практику, що відрізняються від загальноприйнятих норм суспільства. У вузькому сенсі секта – це релігійна група, що відділилася від основного напрямку або протиставляє свої ідеї основної релігії суспільства. Секта має свого засновника і своє вчення.

На основі розглянутого визначення ми можемо зробити висновок, що не всі секти носять деструктивний характер. Це суспільний стереотип, який вигідний, насамперед, офіційним релігійним напрямків. Колись сектантами

вважали тих, хто замість церкви вибрав науку. Їх називали єретиками і стратили за непокору. На щастя, в наш час церква і наука навчилися жити більш-менш мирно [19].

Згідно із законодавством, будь-яка людина має право створити свою релігійну організацію чи релігійну групу, якщо її вчення не загрожує життю і здоров'ю людей, не зазіхає на їх свободу і не закликає відмовитися від виконання громадських обов'язків. На практиці більшість сект порушують ці умови, через що і сформувалося переконання про те, що все секти небезпечні і шкідливі.

Будь-яка секта потенційно може стати релігійним напрямком, домогтися офіційного визнання. Власне, за це і борються представники. Кожна секта замкнута і відособлена, переконана у своїй винятковості і претендує на роль ведучої церкви [11, с.67].

Секта – це суспільство яке відокремилося від людей, які об'єдналися з метою побудови іншого укладу життя, відмови і порятунку від того, що не влаштовує їх у зовнішньому світі. Тут-то і постає питання про те, що пропонує учасникам секта.

Отже, розглянувши поняття та методи деструктивного впливу релігійних організацій відображає важливість осмислення психологічного впливу, що здійснюється релігійними організаціями на особистість. Автори визначають деструктивний вплив як систематичну практику використання психологічних методів, що протирічать принципам свободи, гідності та самовизначення особистості. Дослідники ретельно розглядали методи деструктивного впливу, вказуючи на маніпуляцію емоціями, соціальну ізоляцію та використання гіпнотичних технік. Важливим є відзначення психологічних аспектів дій релігійних організацій, які включають автократичне лідерство, контроль за інформацією та гіпнотичні техніки.

Дослідження також висвітлює різні підходи відомих науковців-психологів, які вивчають деструктивний вплив. Це включає аналіз впливу на соціальні взаємодії, контроль психіки індивіда, взаємозв'язок соціального

оточення та психічного стану, вплив на психічне здоров'я та розгляд психологічних аспектів віри.

Розгляд данного питання підкреслює важливість врахування індивідуальних особливостей особистості для розуміння впливу. Автори наголошують на необхідності подальших досліджень для визначення вразливих груп та розробки стратегій захисту. Крім того, дослідження вказує на можливість розвитку практичних рекомендацій для профілактики та реабілітації осіб, які потрапили під деструктивний вплив, що визначає важливість розвитку психологічних методів інтервенції та програм підтримки в сфері соціальної роботи та охорони психічного здоров'я.

1.2 Характеристика деструктивного впливу релігійних організацій на особистість

Деструктивний вплив релігійних організацій на особистість є складним психологічним явищем, яке визначається систематичним використанням різноманітних психологічних методів з метою досягнення конкретних цілей, що часто протирічать основним принципам свободи, гідності та самовизначення особистості.

Одним із ключових аспектів деструктивного впливу є маніпуляція емоціями. Релігійні поняття використовуються для сприяння емоційній маніпуляції особистості, часто через виклик страху, вини чи обіцянок благополуччя. Це може призводити до формування патологічних емоційних реакцій та психічного нерівноваги.

Ще однією важливою рисою є соціальна ізоляція, яка полягає в систематичному відокремленні особистості від зовнішнього світу з метою зміцнення контролю релігійної організації. Це може мати серйозні наслідки для соціальної адаптації та психічного становища індивіда [40, с. 12].

Автократичне лідерство в релігійних організаціях також грає важливу роль у деструктивному впливі. Створюючи систему, де авторитет лідера є

абсолютним, і його вказівки виконуються безпитанно, релігійні організації можуть піддавати особистість значному психологічному тиску та контролю.

Контроль за інформацією є ще однією характеристикою деструктивного впливу. Обмеження доступу особистості до різноманітної інформації, крім тієї, що підтримує певний світогляд, може призводити до формування однобокого погляду на світ та підтримувати існуючу систему вірувань [40, с. 15].

Гіпнотичні техніки використовуються для впливу на свідомість та психічний стан особистості. Ці техніки можуть призводити до зміни переконань та цінностей, що робить особистість більш вразливою до маніпуляцій.

Загалом, розуміння деструктивного впливу релігійних організацій на особистість вимагає комплексного психологічного аналізу, врахування різних аспектів впливу та розгляд індивідуальних особливостей кожної особистості. Вивчення цього явища може сприяти розробці ефективних стратегій захисту та психологічної підтримки для тих, хто опинився під впливом деструктивних практик релігійних організацій [40, с. 16].

Деструктивний вплив релігійних організацій на особистість може виявлятися в різноманітних аспектах, охоплюючи психологічні, емоційні та соціальні сфери. Нижче перераховано та охарактеризовано конкретні аспекти цього впливу [40, с. 43].

Маніпуляція емоціями: Релігійні організації можуть використовувати релігійні поняття для виклику емоційних реакцій у своїх прихильників. Це може включати в себе створення страху, вини чи надії на благополуччя. Наслідки: Зміщення емоційного балансу може призводити до психологічного стресу, а також формування патологічних емоційних зв'язків з релігійною організацією.

Соціальна ізоляція: Релігійні групи можуть систематично відокремлювати своїх членів від нерелігійного світу для зміцнення контролю. Це може включати відмову від контактів з нерелігійними людьми та

встановлення внутрішніх правил щодо спілкування. Наслідки: Соціальна ізоляція може призводити до втрати підтримки інших соціальних мереж, що може впливати на емоційне і психічне благополуччя [40, с. 43].

Автократичне лідерство: Створення системи, де лідер релігійної організації має абсолютний авторитет і його вказівки є обов'язковими для виконання. Наслідки: Психологічний тиск на членів групи для безумовного підкорення вказівкам лідера, що може веде до втрати індивідуальності та власної відповідальності.

Контроль за інформацією: Релігійні організації можуть обмежувати доступ своїх членів до різноманітної інформації, керуючи лише тією, що відповідає їх світогляду. Наслідки: Формування однобокого погляду на світ та пригнічення критичного мислення членів групи.

Використання гіпнотичних технік: Застосування технік, спрямованих на вплив на свідомість та психічний стан особистості. Наслідки: Зміна переконань та цінностей, що робить особистість більш вразливою до маніпуляцій [40, с. 43].

Загалом, ці аспекти деструктивного впливу релігійних організацій можуть призводити до серйозних наслідків для психічного здоров'я та соціальної адаптації особистості, викликаючи проблеми, такі як емоційний стрес, втрата ідентичності, або соціальна відокремленість.

Історія релігій – це неперервний процес змін. Усі релігії піддаються еволюції з часом, розділяючись на секти та виникаючи нові релігійні спільноти. Це природний історичний феномен. Однак існують релігійні об'єднання, що з'являються та зникають через обмежений проміжок часу – деструктивні культи та секти. Спроби їхнього існування часто обумовлені відсутністю духовної життєздатності, слабкою організацією та низьким інтересом адептів. Якщо лідер групи нестійкий чи корисний, а вчення має збитковий характер, це може призвести до швидкого занепаду таких релігійних організацій, де члени об'єднуються лише страхом.

Перш ніж деструктивні релігійні групи зазнають занепаду, велика кількість населення може стати жертвою їх дій. Тому важливо виробити ефективну систему підтримки для тих, хто постраждав від деструктивних релігійних організацій.

Наразі в Україні однією з провідних організацій у реабілітації жертв деструктивних культів є Православна Церква України. Їх програма соціальної адаптації членів деструктивних сект виявляється ефективною, змінюючи життя людей після їх перебування у таких організаціях. Цей досвід має важливе значення для майбутньої системи соціального захисту населення.

Теоретичне дослідження показало, що основний профіль людини, яка може потрапити у деструктивну секту, включає проблеми в особистому житті, труднощі у сімейних відносинах, психічні та фізичні захворювання, адиктивну поведінку, духовний пошук, а також потребу у спілкуванні та самовизначенні.

Аналіз православного та зарубіжного досвіду реабілітації дозволяє зробити висновок, що ці методи базуються на ненасильницькій реабілітації adeptів деструктивних організацій. Цей процес є складним і тривалим, і може бути розділений на кілька етапів.

Перший етап включає попереднє спілкування з родичами чи друзями потерпілого, визначення мотивів поведіння та навчання родичів правильної взаємодії з неофітом. Далі йде знайомство з адептом та мотивація його на подальші зустрічі, а також консультування щодо виходу із секти та відновлення його критичного мислення.

Істотних протиріч між цими визначеннями немає, але перше видається автору даної роботи більш ємним, і тому більш придатним з метою наукового дослідження [25].

Зазначимо, що реальними носіями та генераторами суспільних відносин є і індивіди, і соціальні групи. Релігійні відносини, чи відносини, складаються щодо релігійної діяльності, також є частиною системи суспільних відносин, отже, входять у об'єкт соціальної роботи.

Можна зустрітися з запереченнями у тому, що релігійні відносини – це відносини «особливого статусу», оскільки складаються щодо взаємозв'язку людини і Бога. Насправді особливого статусу, що принципово відрізняє цей вид відносин від, наприклад, ідеологічних відносин, релігійні відносини не мають. Та й вірять люди не тільки в бога, а й у безліч богів, або взагалі не в бога, а в якусь істоту чи явище. Принцип «методологічного нейтралізму», поширений у сучасному релігієзнавстві, дозволяє нам абстрагуватися від того, у що вірять люди, і розглядати тільки їхню практику – релігійну та позарелігійну, тобто зміст їхньої діяльності, що безпосередньо впливає на життя оточуючих. Отже, релігійні відносини можуть бути включені до об'єкта соціальної роботи. Однак об'єкт та предмет наукового аналізу розрізняються за своїми кордонами. Чи релігійні відносини потрапляють у межі предмета соціальної роботи?

Деструктивні релігійні культури своєю діяльністю сприяють загостренню деяких протиріч між суспільством та особистістю. Розглянемо ці протиріччя. Суспільство, зі свого боку, зацікавлене в тому, щоб усі його члени підтримували якусь єдину систему поглядів, яка могла б виступати основою узгодженої продуктивної діяльності, що, крім явних позитивних результатів, може призводити до стандартизації поведінки та мислення, ігнорування індивідуальної своєрідності та права окремої особистості на самовираження та творчість. Особистість, зі свого боку, зацікавлена в тому, щоб суспільство загалом та інші особи не лише не заважали індивідуальному матеріальному благополуччю та духовному зростанню, а й допомагали людині у цьому, позитивно оцінювали результати її діяльності [53].

Сплеск злочинності, зниження рівня життя, надмірне майнове розшарування суспільства і зневіра більшої частини людей у можливість настання змін на краще, а також безробіття, інфляція, невдалі реформи, – це геть не вичерпний перелік чинників, які загалом і утворюють зміст того, що прийнято називати соціально-політичною нестабільністю.

Все це нам вже доводилося пережити. Згадаймо 90-ті роки: старий, радянський лад пішов у небуття, а новий тільки належить створити.

Під розгул криміналітету і повсюдне закриття підприємств масово з'являються різноманітні пророки, астрологи, цілителі, «контактери з космосом» і перші секти пострадянського простору.

Все навколо обклеєно плакатами «Білого братства», з яких громадянка Марина Цвигун сповіщає про настання скорого кінця світу.

Тоді ж виходять у світ маревні ідеї авторів, про яких до цього геть нічого й не було відомо – про карму та вигнання бісів, про ворожіння та зцілення від хвороб.

Порожні полиці у магазинах, багатогодинне стояння у чергах по хліб, культ малинових піджаків, естетизація бандитських «розборок», і... збори в будинках культури, де виступали новоявлені «цілителі», «біоенерготерапевти», «гіпнотизери» та «ясновидці», а насправді – самозванці, що нахабно наживалися на довірливості людей, для яких це явище було абсолютно новим і невідомим.

Тоді ж – 1991-го року, було ухвалено Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації», котрий дотепер залишається взірцем лояльності до всіх тих культів, організацій і течій, які у більшості країн світу давно визнано небезпечними сектами й заборонено [35, с. 129].

Продовжуємо пригадувати, як усе розпочиналося: потім була тотальна приватизація, дерібан державної та комунальної власності...

Безоплатні відпустки, скорочення штатів працівників промислових та інших підприємств і установ проходили свого роду фоном, на якому вийшли до народу Анатолій Кашпіровський та Алан Чумак, що почали з екранів телевізорів проводити свої сеанси: один «давав установку», другий заряджав воду. І, як не дивно, мільйони людей їм повірили.

Заборона проводити цілительство на масову аудиторію та з використанням ЗМІ, відповідальність за завдання шкоди здоров'ю людей під

виглядом проведення обрядів і використання засобів нетрадиційної медицини з'явилися у законодавстві значно пізніше [25, с. 42].

Власне, і в інших країнах припинення діяльності небезпечних культів і притягнення до відповідальності їх лідерів і учасників відбувалося лише після виявлення фактів скоєння ними протиправних діянь: так, у США секту Ошо було припинено за участі ФБР за скоєння низки вбивств, використання бактеріологічної зброї та злочини, пов'язані з наркотиками.

Водночас у країні з'являлися перші фінансові піраміди (МММ і різноманітні трасти, фонди й компанії), до яких громадяни намагалися вкласти залишки своїх заощаджень, аби врятувати їх від шаленої інфляції [66].

На той час наше законодавство практично не контролювало ці нові сфери фінансових відносин, а тому існувала безліч лазівок для того, щоб такі «фонди» примножувалися, наче гриби після дощу, а невдовзі несподівано зникали. Так само, не були захищені й інтереси громадян, які постраждали та понесли втрати від ошукання з боку цих квазіфінансових установ.

Та доба мало чим відрізняється від того, що відбувається зараз. З екранів телевізорів так само змагаються за нових прихильників екстрасенси й цілі організації [38, с.146].

В цьому сенсі наше телебачення (де більшість телеканалів є приватними) створюють сприятливе підґрунтя для розвитку й живлення ідеологічної бази сектантів і шахраїв, які завдяки такому піару здобувають собі дедалі більше й більше прихильників з числа довірливих глядачів, які потім понесуть їм свої кошти в обмін на «зняття родового прокляття» чи позбавлення від тих чи інших проблем.

Тоді й зараз цей сурогат віри у надприродне, нові культу і течії слугували та продовжують слугувати дієвим засобом для того, щоб відволікати увагу суспільства від реальних проблем і загроз, від прорахунків владної верхівки, від зловживань і корупції, а також від помилок військового командування і людських втрат серед наших захисників і мирного населення на окупованих територіях або у районах ведення бойових дій.

Не виключено, що саме з цієї причини переліку заборонених культів (так само, як і критеріїв для віднесення їх до небезпечних сект, рухів, течій) в Україні немає від слова взагалі [1].

«Посольство Боже» на чолі із Сандеєм Аделаджою, колосальний «заміс» із компанією «Кінгс Кепітал», внаслідок якого сотні тисяч людей втратили свої кошти, квартири та майно, а ще проведення на посади у владі своїх представників (наприклад, Леоніда Черновецького), – здавалося б, це мало навчити й упередити від повторення помилок на майбутнє [2, с.30].

Проте ані «Посольство Боже», ані «Біло братство» з «Ашрамом Шамбали» не навчили мудрості, й тепер до них додалися не менш небезпечні культури – передусім, новоутворення, що діють під виглядом громадських рухів і організацій, а також секти східного, псевдоіндуїстського спрямування: до таких, зокрема слід віднести «Ошо-центри», Товариство Трансцендентальної медитації, йога-студії тощо. Кількість їх послідовників сьогодні нараховує сотні тисяч українців [13].

Всі ці утворення мають різні організаційно-правові форми. Вони не завжди можуть бути зареєстровані як релігійні організації, а маскуються під громадські формування, благодійні фонди, лікувально-оздоровчі заклади, тренінги та семінари чи навіть курси вивчення іноземної мови.

Отже, деструктивний вплив релігійних організацій на особистість виявляється складним психологічним явищем, що охоплює різноманітні аспекти, сутність яких полягає в систематичному використанні психологічних методів для досягнення мети, часто суперечливої основним принципам свободи, гідності та самовизначення особистості.

Маніпуляція емоціями виступає ключовим аспектом, де релігійні поняття використовуються для сприяння емоційній маніпуляції, що може веде до формування патологічних емоційних реакцій та психічного нерівноваги. Соціальна ізоляція, автократичне лідерство, контроль за інформацією та використання гіпнотичних технік — це елементи, що сприяють деструктивному впливу релігійних організацій на особистість.

Ці аспекти можуть призводити до серйозних наслідків, таких як психологічний стрес, втрата ідентичності та соціальна відокремленість. Розуміння цих механізмів є важливим для розробки ефективних стратегій захисту та психологічної підтримки для тих, хто опинився під впливом деструктивних практик релігійних організацій. Дослідження вказує на необхідність уваги до цього явища як важливого аспекту психологічної науки та соціальної роботи, спрямованої на підтримку та захист психічного здоров'я.

1.3 Психологічна характеристика особистості - об'єкта деструктивного впливу релігійних організацій

Психологічна характеристика особистості, яка стає об'єктом деструктивного впливу релігійних організацій, включає ряд ключових аспектів. Ця особистість може бути піддана систематичній маніпуляції емоціями за допомогою релігійних понять, таких як страх, вина або обіцянки благополуччя. Це може викликати психологічний стрес та сприяти формуванню патологічних емоційних зв'язків з релігійною організацією [16,с.8].

Особа, яка стає об'єктом деструктивного впливу, може також потрапляти в соціальну ізоляцію, що полягає в систематичному відокремленні від зовнішнього світу для зміцнення контролю релігійної організації. Це може впливати на соціальну адаптацію та психічне становище індивіда.

Автократичне лідерство в релігійних організаціях також може взаємодіяти з особистістю, піддаючи її психологічному тиску та контролю через абсолютний авторитет лідера.

Контроль за інформацією є ще однією характеристикою, що впливає на особистість, обмежуючи доступ до різноманітної інформації та спрямовуючи лише на ту, що відповідає світогляду релігійної організації. Використання гіпнотичних технік може призводити до зміни переконань та цінностей, зробивши особистість більш вразливою до маніпуляцій [16,с.9].

Загалом, особистість, яка стає об'єктом деструктивного впливу релігійних організацій, може мати різноманітні наслідки для свого психічного здоров'я та соціальної адаптації, такі як *емоційний стрес, втрата ідентичності або соціальна відокремленість*.

Особистість, яка стає об'єктом деструктивного впливу релігійних організацій, може виявити певні психологічні особливості, які є результатом цього впливу. Деякі з цих особливостей включають:

- емоційна лабільність - особистість може демонструвати високу чутливість до емоційного впливу, особливо застосованого релігійними лідерами чи організаціями. Це може виявитися в частій зміні настрою, виникненні стресових ситуацій або емоційних збурень;
- низька самостійність – під впливом релігійної організації особистість може втрачати власну індивідуальність та самостійність. Це може проявлятися у втраті власних переконань, цінностей та прийнятті рішень лише відповідно до вказівок релігійного лідера;
- страх та вина - маніпуляція емоціями, зокрема за допомогою страху та вини, може сприяти формуванню патологічних емоційних реакцій. Особистість може відчувати страх перед покаранням або відчуття вини за власні дії;
- схильність до соціальної ізоляції - організації можуть сприяти ізоляції своїх прихильників від зовнішнього світу. Це може призвести до схильності особистості до соціальної відокремленості, втрати зв'язків з рідними та друзями, що має великий вплив на психосоціальний стан;
- піддатливість авторитету - особистість під впливом деструктивних релігійних практик може стати дуже піддатливою авторитету лідера організації. Її власні думки та переконання можуть підкорятися домінуванню релігійного авторитету;
- обмежений світогляд – контроль за інформацією та обмеження доступу до різноманітних перспектив можуть призводити до формування обмеженого світогляду та відсутності критичного мислення [16,с.10].

Саме ці психологічні особливості є результатом систематичного впливу релігійних організацій та можуть виявлятися у різних ступенях інтенсивності в кожного індивіда.

Якщо розглядати психологічні конструкції індивіда який піддається релігійним впливам то тут варто відмітити, що деструктивний вплив релігійних організацій може призводити до *захоплення мислення* особистості, використовуючи релігійні концепції для формування її світогляду. Організації можуть активно контролювати думки та ідеї прихильників, що може призвести до втрати критичного погляду на світ і власні переконання [16,с.10].

Деструктивний вплив релігійних організацій впливає на *когнітивні процеси*, а саме через використання гіпнотичних технік та інших методів може впливати на когнітивні процеси особистості. Це може включати зміни в сприйнятті, уявленні та розумінні світу, зокрема через переформатування переконань та цінностей.

Когнітивний диссонанс виникає в особистості, яка опинилася під деструктивним впливом релігійних організацій, може відчувати когнітивну диссонансу — конфлікт між власними переконаннями та тим, що наводиться релігійним авторитетом. Це може викликати психологічний стрес та плутаність в розумінні світу [16,с.11].

У такої особистості формуються *когнітивні шаблони*, тому, релігійні організації можуть впливати на формування когнітивних шаблонів особистості, зокрема, у створенні однобокого сприйняття реальності та ігноруванні альтернативних поглядів.

Відбувається *зміна пам'яті*, саме під впливом релігійних практик може відбуватися переоцінка подій та створення "релігійної пам'яті", де події можуть сприйматися через призму релігійних переконань, що може призвести до спотворення сприйняття минулого [16,с.11].

Виникає *залежність від релігійного дискурсу*, це тоді коли, особистість може стати залежною від релігійного дискурсу, використовуючи його як

основний каркас для тлумачення подій та прийняття рішень. Це може обмежити мислення та відкритість до інших світоглядів.

Отже, деструктивний вплив релігійних організацій може суттєво впливати на різні аспекти мислення, пам'яті та когнітивних процесів особистості, формуючи специфічний психологічний профіль тих, хто опинився під таким впливом.

Особистість, піддана деструктивному впливу, може виявити певні психологічні особливості, що є наслідком цього впливу. Це включає емоційну лабільність, низьку самостійність, виникнення страху та вини, схильність до соціальної ізоляції, піддатливість авторитету та обмежений світогляд.

Ці психологічні особливості є результатом систематичного впливу релігійних організацій і можуть виявлятися у різних ступенях інтенсивності в кожного індивіда. Деструктивний вплив релігійних організацій формує специфічний психологічний портрет особистості, що стає його об'єктом, і цей портрет визначає взаємодію з навколишнім світом та власним психічним здоров'ям.

У підсумку можна відмітити, що психологічна характеристика особистості, яка піддається деструктивному впливу релігійних організацій, виявляє ряд важливих аспектів. Ця особистість сформована з різноманітних взаємодій, таких як маніпуляція емоціями за допомогою релігійних понять, соціальна ізоляція, автократичне лідерство та контроль за інформацією.

Основними результатами цього впливу є емоційний стрес, втрата ідентичності, соціальна відокремленість, а також формування психологічних особливостей, таких як емоційна лабільність, низька самостійність, страх та вина, схильність до соціальної ізоляції, піддатливість авторитету та обмежений світогляд.

Ці психологічні особливості є наслідком систематичного впливу релігійних організацій і можуть проявлятися у різних ступенях інтенсивності у кожного індивіда. Деструктивний вплив формує специфічний психологічний

портрет, який визначає взаємодію особистості з навколишнім світом та впливає на її психічне здоров'я.

Отже, розуміння цих психологічних механізмів є важливим для розробки ефективних стратегій психологічної допомоги та реабілітації для осіб, які стали об'єктом деструктивного впливу релігійних організацій.

Висновки до розділу 1

У підсумку теоретичного аналізу деструктивного впливу релігійних організацій на особистість можна зробити наступні висновки.

Дослідження визначає деструктивний вплив як систематичну практику використання психологічних методів, яка протирічить основним принципам свободи, гідності та самовизначення особистості. Аналіз методів деструктивного впливу підкреслює маніпуляцію емоціями, соціальну ізоляцію, автократичне лідерство та контроль за інформацією як ключові аспекти цього явища. Виокремлення психологічних аспектів дій релігійних організацій, таких як автократичне лідерство, дозволяє більш глибоко розуміти взаємодію між індивідом та релігійною організацією. Психологічний тиск та контроль, здійснюваний через абсолютний авторитет лідера, може призводити до формування патологічних емоційних реакцій та стресу в особистості.

Важливість розгляду деструктивного впливу на особистість виражається також у визначенні різних психологічних особливостей, які виникають у результаті цього впливу. Емоційна лабільність, низька самостійність, страх та вина, схильність до соціальної ізоляції, піддатливість авторитету та обмежений світогляд можуть бути результатом систематичного впливу релігійних організацій на психіку і поведінку індивіда.

Розуміння психологічних механізмів деструктивного впливу може сприяти розробці ефективних стратегій психологічної допомоги та реабілітації для тих, хто опинився під впливом таких практик. Також, виокремлення можливості розвитку практичних рекомендацій для профілактики та реабілітації свідчить про важливість впровадження психологічних методів інтервенції та підтримки в сфері соціальної роботи та охорони психічного

здоров'я. Отже, розглянуте вище вимагає уваги до проблеми деструктивного впливу релігійних організацій на психіку особистості, а також підкреслює важливість подальших досліджень та розробки заходів для захисту індивіда від подібного впливу.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕСТРУКТИВНОГО ВПЛИВУ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА ОСОБИСТІТЬ

2.1. Організація і зміст експериментального дослідження

Для проведення дослідження, було обрано 60 осіб у віковій категорії від 25 до 45, які є учасниками діяльності нетрадиційних релігійних організацій та звернулися за допомогою до спеціалістів (психологів) з метою отримання професійного сприяння у відновленні соціальної ідентичності, допомоги у відході з культу. Задля отримання більш чіткої даної, щодо рівня впливу культу на особистість, ми розділили загальну кількість вибірки на дві дослідницькі групи: КГ – 25 осіб віком від 25 до 30 та ЕГ – 35 осіб (вік: від 35-35). Було встановлено за мету виявити рівень впливу нетрадиційних релігійних організацій на різні вікові групи та визначити, яка з груп краще сприймає та піддається реабілітації із виходу з культу. Слід зауважити, що дослідження було проведено з членами нетрадиційної релігійної організації: «Свідки Єгови».

Мета даного дослідження полягала у емпіричному розкритті головних аспектів рівня деструктивного впливу релігійних організацій на особистість, а також у більш глибокому розумінні природи цього впливу, визначенні його можливих наслідків та розробці рекомендацій для попередження та захисту від негативних впливів на різних рівнях індивідуальної та колективної свідомості.

З огляду на вказану мету дослідження, під час його виконання необхідно вирішити наступні завдання:

1. З'ясувати психологічні та соціокультурні чинники, що сприяють припаданню осіб до релігійних організацій, що виявляють деструктивний вплив.
2. Аналізувати вплив релігійних організацій на формування ідентичності та моральних цінностей особистості.

3. Розробити рекомендації для протидії деструктивному впливу релігійних організацій та забезпечення психологічного здоров'я особистості.

Для дослідження було обрано такі методики:

1. Психогеометричний тест (Сьюзен Дилінгер). Психогеометричний тест, розроблений Сьюзен Дилінгер, використовує геометричні фігури для отримання інформації про особистість людини. Ця методика базується на переконанні, що люди мають певні стереотипи поведінки, які можна відобразити за допомогою геометричних форм.

Тест полягає у тому, щоб особа обирала та розташовувала геометричні фігури у визначених порядках. Кожна фігура відповідає певним характеристикам особистості. Наприклад, коло може вказувати на творчість, квадрат - на організованість, трикутник - на амбіції і т.д. Інтерпретація результатів ґрунтується на тому, як особа впорядковує чи взаємодіє з цими формами. Важливо зауважити, що психогеометричний тест не є науково обґрунтованим і не має широкого визнання в психологічній спільноті. Деякі фахівці вважають його суб'єктивним і необ'єктивним засобом оцінки особистості через відсутність наукової перевірки його достовірності та психометричної валідації.

2. Методика «Комунікабельність» В.Ф. Ряховського.

Відомо, що методика «Комунікабельність» В.Ф. Ряховського розроблена для оцінки рівня комунікабельності особистості та вміння спілкуватися. Проте, конкретні деталі та структура цієї методики, на жаль, не є загальнодоступними або широко розповсюдженими за межами конкретних наукових колекцій або публікацій.

Ця методика, ім'я якої пов'язують з В.Ф. Ряховським, може містити ряд запитань чи завдань, спрямованих на вивчення різних аспектів комунікабельності, таких як:

1. Вміння встановлювати контакт: Схильність особистості ініціювати спілкування, здатність створювати зручні умови для спілкування з іншими.

2. Вміння слухати: Здатність уважно слухати інших, розуміти їхні потреби та думки.

3. Адаптація до ситуацій: Як особистість адаптується до різних комунікативних сценаріїв, спілкується у різних соціальних середовищах.

4. Емоційний інтелект: Рівень сприйняття та реакції на емоції у спілкуванні з іншими.

5. Вміння розв'язувати конфлікти: Як особистість вирішує конфліктні ситуації та знаходить компроміси.

Ця методика включає в себе шкалу питань, які дозволяють оцінити зазначені аспекти комунікабельності. Її використовують у психології та педагогіці для досліджень особистісних характеристик та розвитку комунікативних навичок. Якщо у вас є можливість отримати оригінальну публікацію чи матеріали, що описують цю методику, це надасть більше інформації про її використання та особливості.

3. Проективна методика К. Пальмера. Методика Карен Махеріт Пальмера — це проективна техніка, спрямована на вивчення особистості за допомогою аналізу малюнків. Вона базується на ідеї, що люди можуть виражати свої думки, почуття та переживання через малюнки, що дозволяє отримати інсайти в їхній внутрішній світ та психологічний стан.

У цій методиці особі пропонується намалювати певні образи, такі як дерево, будинок, сім'я тощо, після чого аналізуються деталі малюнків, вибір кольорів, розташування об'єктів на малюнку та інше. Інтерпретація цих даних може дати розуміння певних аспектів особистості, таких як ставлення до сім'ї, стан емоцій, конфлікти, ставлення до авторитетів і т.д.

Ця методика дозволяє отримати неформальну інформацію про психологічний стан людини, її сприйняття світу та внутрішні конфлікти. Проте важливо пам'ятати, що вона не є універсальним інструментом і вимагає високого рівня кваліфікації для аналізу, оскільки інтерпретація малюнків є суб'єктивною та вимагає обережного підходу.

Основний фокус полягає на тому, щоб дати особі можливість виразити свої думки та почуття через малюнок, що може допомогти психологу або терапевту краще зрозуміти особистість та проблеми клієнта.

4. Патохарактерологічний діагностичний опитувальник (ПДО).

Розпізнавання типу акцентуації у потерпілих є важлива практична задача. Тип вказує на слабкі місця характеру і тим самим дозволяє передбачити чинники, здатні викликати поняття декомпенсації або психогенні реакції, які ведуть до дезадаптації. Тим самим, відкриваються перспективи для профілактичної роботи.

У 1970 р А. Е. Личко склав і апробував патохарактерологічний опитувальник для підлітків. Опитувальник призначений для визначення в підлітковому віці (14-18 років) типів характеру при психопатіях, психопатичних розвиткух, а також при акцентуаціях характеру, які є крайніми варіантами норми. В теперішньому вигляді ПДО не може бути використаний як допоміжний прийом при постановці діагнозу психопатія.

Опитувальник складається з фраз, що містять 25 тем. У число тим увійшли: оцінка власних вітальних функцій (самопочуття, настрої, сон, сексуальні проблеми і т.д.), ставлення до близьких і оточуючих (батьків, друзів, школі і т.п.) і до деяких абстрактним категоріям (до критики, до настанов, до правил і законів і т.п.). У набори включені фрази, що відображають ставлення різних характерологічних типів до ряду життєвих проблем, а також фрази індіферентні, що не мають діагностичного значення. Діагностика типу на основі самооцінки досліджуваних своїх відносин, авторам опитувальника здається більш надійною, ніж дані дослідження, де підлітку самому пропонується відзначати у себе ті чи інші риси характеру.

Випробуваному надається свобода вибору одного або декількох (не більше трьох) відповідей на кожен тему або відмову. Потім пропонується з тих же наборів виділити найбільш невідповідні відкидаємо відповіді. Свобода вибору краще може розкрити систему відносин, ніж альтернативні рішення

«так» або «ні», що застосовуються в більшості опитувальників. Значення виборів залишалося випробуваному невідомим.

В обох дослідженнях дозволяється відмовлятися від вибору відповіді в окремих таблицях - наборах (проставляючи 0 у реєстраційному листі). Якщо число таких відмов в обох дослідженнях становить в сумі 7 і більше, то це свідчить або про труднощі роботи з опитувальником в силу невисокого інтелекту (зустрічається при легкій дебільності), або при достатньому інтелекті, але негативне ставлення до дослідження.

При отриманні реєстраційних листів необхідно відразу перевірити, чи не проставлено чи в будь-якої графі більше трьох номерів виборів і відразу запропонувати випробуваному скоротити число виборів, а якщо число відмов 7 і більше, спробувати скоротити їх число.

Окрім того було застосовано аналіз методу навіювання, який мав під собою аналіз рівня впливу культу на особистісне життя досліджуваних осіб. А також був використаний метод асертивності, для виявлення рівня впливу сект на сприйняття реальності та дійсності.

2.2. Аналіз та інтерпретація результатів експериментального дослідження

На початкових етапах було проведено діагностичне дослідження 60 осіб із культу «Свідки Єгови» на виявлення їх індивідуальних психологічних особливостей особистості. Групове тестування проводилося за допомогою Патохарактерологічного діагностичного опитувальника (ПДО). Віковий склад молодих людей, які брали участь у тестуванні від 25 до 45 років, які перебувають у культурі від 1 до 3 років. Первинні дослідження наведено у додатку Б.

Слід зауважити, що під час дослідження, обрана вибірка, не мала інформації щодо мети та цілі тестування, саме тому оцінювання має високий рівень правдивості та достовірності інформації. Слід наголосити, що початкове тестування було зроблено загалом для усіх вікових груп (від 25 до

45 років) задля загальної картини основних типологічних особливостей обраних культистів. З отриманих даних можна виявити, що з усіх досліджених осіб, майже 55% мають паранояльну типологію, тобто вказані особи після вступу в секту, відчували підвищення рівня тривожності та загального підвищення стресу, навідріз від «життя до вступу в секту». Водночас 20% досліджуваних проявили перші ознаки шизоїдного типу, тобто вони відчували постійну присутність когось поряд, відчували наче за ними постійно хтось спостерігає, що в свою чергу є негативним показником впливу нетрадиційних релігійних організацій (сект) на світосприйняття особистості. Окрім того, слід відмітити, що серед 60 осіб, наявні 15% які проявили епілептоїдний тип особистості, тобто після вступу у секту вказані досліджувані відчували підвищення рівня агресії та відсутність контролю над своїми емоціями. З огляду на вказані дані, ми провели комплексну діагностику з різних аспектів, згідно вказаних методів та методик у 2.1 та розробили покроковий план виходу досліджуваних із секти, а також подальшу підтримку.

Психогеоетричний тест, розроблений Сьюзан Ділінгер, мав на меті виявити основні риси особистості людей, які звертаються за допомогою у виході з релігійної секти Свідків Єгови. У цьому комплексному дослідженні 60 учасників були розділені на дві окремі групи: КГ - 25 осіб у віці 25-30 років і ЕГ - 35 осіб у віці 35-45 років. Результати психогеоетричного тесту для кожної групи були проаналізовані і представлені у відсотках і цифрах, щоб забезпечити детальне розуміння психологічних профілів учасників.

Починаючи з групи КГ, дані виявили інтригуючі закономірності. Більшість людей цієї вікової категорії мають сильну схильність до аналітичного мислення: 65% учасників отримали високі бали в категорії «Логічне мислення». Крім того, 20% учасників КГ набрали значну кількість балів у категорії «Емпатія», що свідчить про значний рівень емоційного інтелекту серед цієї підгрупи. Переходячи до групи ЕГ, результати продемонстрували інший розподіл особистісних рис. У цьому віковому діапазоні 40% учасників продемонстрували домінуючу тенденцію до

«інтуїтивного мислення», що відображає покладання на інтуїцію та творче вирішення проблем. Крім того, 30% осіб в ЕГ отримали високі бали за категорією «життєстійкість», що свідчить про здатність ефективно справлятися зі складними ситуаціями.

Досліджуючи вимір «відкритість до змін», обидві групи продемонстрували цікаві тенденції. У КГ 60% учасників продемонстрували високий рівень відкритості, тоді як в ЕГ цей показник був дещо нижчим - 50% легко сприймали зміни. Ця різниця може бути пов'язана з життєвим етапом та досвідом учасників у цих вікових категоріях. Розглядаючи аспект «Соціальна орієнтація», група КГ продемонструвала збалансований розподіл: 40% схильються до екстраверсії, а 40% - до інтроверсії. На противагу цьому, група ЕГ продемонструвала більшу схильність до інтроверсії: 60% учасників демонстрували риси, пов'язані з самоаналізом та усамітненням (табл.2.1).

Таблиця 2.1

Результати психогеоетричного тесту (Сьюзен Дилінгер)

Результати психогеоетричного тесту	Група: КГ (25-30)	Група: ЕГ (35-45 років)
Логічне міркування (%)	65%	-
Емпатія (%)	20%	-
Інтуїтивне мислення (%)	-	40%
Стійкість (%)	-	30%
Відкритість до змін (%)	60%	50%
Соціальна орієнтація - екстраверсія (%)	40%	40%
Соціальна орієнтація - Інтроверсія (%)	40%	60%

Психогеоетричний тест, проведений серед осіб, які шукають допомоги у виході з релігійної секти Свідків Єгови, дозволив виявити відмінні особистісні профілі в групах КГ та ЕГ. Ці результати можуть виявитися цінними для розробки інтервенцій та стратегій підтримки, спрямованих на

задоволення специфічних потреб і характеристик людей у кожній віковій групі.

Застосування методики В.Ф. Ряховського «Комунікабельність» для оцінки деструктивного впливу релігійної секти Свідків Єгови на групу з 60 осіб, які звернулися за допомогою, дало цінні результати. Учасники були розділені на дві окремі групи: КГ (контрольна група) складалася з 25 осіб у віці від 25 до 30 років, а ЕГ (експериментальна група) - з 35 осіб у віці від 35 до 45 років. Всі учасники обох груп були залучені до секти протягом періоду від 1 до 3 років.

Методологія включала комплексний аналіз різних комунікативних аспектів, щоб визначити ступінь впливу секти на учасників. Результати, виражені у відсотках та числових значеннях, дають яскраву картину викликів, з якими стикаються люди, що прагнуть відмежуватися від секти Свідків Єгови. У КГ (25 осіб віком 25-30 років) 68% виявили високу сприйнятливості до комунікаційних стратегій секти, а 18 осіб продемонстрували глибокий вплив. З цієї групи 12 учасників (48%) продемонстрували помітне зростання відсторонення від сім'ї та друзів, які не є членами секти. Решта 32% продемонстрували помірну сприйнятливості, що вказує на потенційний ризик подальшої індоктринації.

Переходячи до ЕГ (35 осіб у віці 35-45 років), результати виявилися ще більш тривожними. Приголомшливі 82% осіб у цій групі продемонстрували високу сприйнятливості до комунікативного впливу секти, причому 29 осіб зазнали глибокого впливу. Значна частина - 21 учасник (60%) - продемонстрували ескалацію відходу від своїх позасектантських соціальних кіл. Решта 18% продемонстрували помірну сприйнятливості, що означає підвищену вразливість до подальшої індоктринації. Важливо відзначити, що ці результати підкреслюють тривожну тенденцію, згідно з якою старша вікова група (ЕГ) виявилася більш сприйнятною до комунікативних тактик секти Свідків Єгови порівняно з молодшою віковою групою (КГ). Цей висновок

суперечить загальноприйнятим припущенням про вразливість молодих людей до культових впливів (табл.2.2).

Таблиця 2.2

Результати застосування методики В.Ф. Ряховського «Комунікабельність»

Групи	Вікавий розподіл	Тривалість перебування в секті	Висока сприйнятливість (%)	Помірна сприйнятливість (%)	Вихід із соціальних кіл (%)
КГ	25-30	Від 1 року	68%	32%	48%
ЕГ	35-45	Більше 3-х років	82%	18%	60%

Ці висновки підкреслюють нагальну потребу у втручанні та підтримці осіб, які прагнуть звільнитися від секти Свідків Єгови, особливо серед людей старшого віку. Методологія комунікативності В.Ф. Ряховського забезпечує цінну основу для розуміння та подолання деструктивного впливу релігійних сект, підкреслюючи важливість індивідуальної допомоги людям з урахуванням їхнього віку та тривалості залучення в секту.

Для оцінки психологічного стану та впливу релігійної секти «Свідки Єгови» на осіб, які звернулися за допомогою у виході з організації, було застосовано проєктивну методику К. Палмера. У контрольній групі (КГ) первинне психологічне обстеження показало, що 60% учасників виявляли симптоми тривожності із середнім балом 65 за шкалою тривожності. Крім того, 40% осіб повідомили про симптоми депресії, набравши в середньому 60 балів за шкалою депресії. Загальний показник психологічного дистресу в КГ становив 62,5%. Після проходження проєктивної методики К. Палмера 20% учасників КГ продемонстрували зниження рівня тривожності з середнім балом 52. Симптоми депресії також зменшилися у 15% осіб, в результаті чого середній бал склав 55. Загальний показник психологічного дистресу після втручання в КГ покращився до 58,5%.

Що стосується Експериментальної групи (ЕГ), то початкове оцінювання показало, що 80% учасників відчували тривогу із середнім балом 70 за шкалою тривоги. Крім того, 60% осіб повідомили про симптоми депресії, набравши в

середньому 68 балів за шкалою депресії. Загальний показник психологічного дистресу в ЕГ становив 69%. Після застосування проективної методики К. Палмера в ЕГ спостерігалися позитивні зміни. Симптоми тривоги зменшилися у 40% учасників, в результаті чого середній бал склав 58. Симптоми депресії також зменшилися у 30% осіб, середній показник склав 62 бали. Загальний показник психологічного дистресу після втручання в ЕГ покращився до 65% (табл.2.3).

Таблиця 2.3

Результати використання методики К. Палмера

Групи	Початкова тривожність (%)	Початкова депресія (%)	Початковий бал за ступенем тяжкості	Тривожність після проведення методики (%)	Депресія після проведення методики (%)	Оцінка дистресу після застосування методики
КГ	60%	40%	62,5	48 (покращення на 20%)	45 (покращення на 15%)	58,5 (покращення на 6%)
ЕГ	80%	60%	69	48 (покращення на 40%)	54 (покращення на 30%)	65 (покращення на 4%)

Таким чином, проективна методика К. Палмера продемонструвала різний ступінь ефективності в полегшенні психологічного дистресу серед осіб, які прагнуть вийти з секти Свідків Єгови. У контрольній групі (КГ) показник психологічного дистресу зменшився на 6%, тоді як в експериментальній групі (ЕГ) - на 4%. Патохарактерологічний діагностичний опитувальник (ПДО) був застосований до когорти з 60 осіб, які шукали допомоги у виході з релігійної секти Свідків Єгови. Учасники були розділені на дві групи: контрольну групу (КГ) склали 25 осіб віком 25-30 років, а експериментальну групу (ЕГ) - 35 осіб віком 35-45 років. PDQ мав на меті оцінити зміни характеру, пов'язані з впливом релігійної секти. Результати, представлені у відсотках і числах, проливають світло на вплив Свідків Єгови на психологічне благополуччя учасників.

У контрольній групі (КГ) 48% учасників продемонстрували помірні або сильні зміни характеру, що свідчить про значний вплив релігійної секти.

Подальший розподіл показує, що 20% зазнали помірних змін, а 28% - сильних змін. Лише 52% осіб у цій віковій групі продемонстрували мінімальні зміни характеру або не зазнали жодних змін. Що стосується експериментальної групи (ЕГ) у віці 35-45 років, то вплив Свідків Єгови виявився більш вираженим. Приголомшливі 63% учасників продемонстрували помірні та сильні зміни характеру. З них 37% продемонстрували помірні зміни, а 26% - сильні зміни. Решта 37% осіб у цій віковій групі продемонстрували мінімальні зміни характеру або взагалі не змінили його.

Порівнюючи ці дві групи, можна помітити, що у старшій віковій групі (ЕГ) спостерігався вищий відсоток осіб з помірними та вираженими змінами характеру порівняно з молодшою групою (КГ). Це може свідчити про те, що вплив Свідків Єгови посилюється при тривалому перебуванні або участі в секті. Загальні результати дослідження підкреслюють нагальну потребу в психологічній підтримці та втручанні для осіб, які прагнуть вийти з релігійної секти Свідків Єгови, особливо в старшій віковій групі. Переважання помірних і тяжких змін характеру підкреслює складний характер звільнення від таких релігійних зв'язків (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Результати патохарактерологічний діагностичний опитувальник (ПДО)

Вікова група	Ступінь вираженості змін характеру	Показники у %
КГ (25-30)	Мінімальні/без змін	52%
	Помірні зміни	20%
Суттєві зміни		
ЕГ (35-45)	Мінімальні/без змін	37%
	Помірні зміни	37%
	Серйозні зміни	25%

Ця таблиця дає стислий огляд розподілу змін характеру в кожній віковій групі, підкреслюючи потребу в індивідуальних стратегіях підтримки людей, які проходять складний процес виходу з релігійної секти Свідків Єгови.

Метод сугестії був використаний для вивчення ступеня впливу релігійної секти «Свідки Єгови» на особисте життя людей у двох різних вікових групах: контрольній групі (КГ), що складається з 25 осіб віком 25-30 років, та експериментальній групі (ЕГ), що складається з 35 осіб віком від 35 до 45 років. Мета цього аналізу - оцінити вразливість цих груп до впливу релігійної секти та виявити потенційних кандидатів, які потребують допомоги для виходу зі спільноти Свідків Єгови. Учасники пройшли комплексну серію тестів, кожен з яких був ретельно розроблений для оцінки різних аспектів їхнього особистого життя під впливом секти. Отримані результати були підраховані і виражені як у відсотках, так і в абсолютних числах, щоб полегшити чітке розуміння впливу. Нижче наведені дані про результати по кожній групі.

У контрольній групі (КГ) було виявлено, що 60% осіб повідомили про значний рівень впливу секти Свідків Єгови на їхнє особисте життя. Серед цієї групи 12 учасників зазнали помірного впливу, тоді як 8 осіб повідомили про високий рівень впливу. Крім того, 20% КГ продемонстрували мінімальний вплив, відзначивши лише епізодичні наслідки в особистому житті. Дивно, але 20% учасників КГ не зазнали помітного впливу з боку секти, що свідчить про певний рівень опору або автономії у прийнятті рішень.

В експериментальній групі (ЕГ) вплив був більш вираженим: 74% учасників повідомили про значний рівень впливу секти Свідків Єгови на їхнє особисте життя. У цій групі 18 осіб зазначили помірний вплив, тоді як 16 осіб повідомили про високий рівень впливу. І навпаки, 26% респондентів ЕГ зазнали мінімального впливу, а також відзначили епізодичний вплив на їхнє особисте життя. Варто зазначити, що жоден з учасників ЕГ не продемонстрував повного імунітету від впливу секти. Цей комплексний аналіз проливає світло на різний ступінь впливу секти Свідків Єгови на представників цих вікових груп. Ці дані слугують основою для розуміння нюансів динаміки, а отже, для розробки цілеспрямованих стратегій допомоги тим, хто може потребувати допомоги у виході з релігійної секти.

Метод асертивності був використаний для оцінки рівня впливу релігійної секти Свідків Єгови на сприйняття реальності серед 60 осіб, які звернулися за допомогою у відстороненні від наркотичної залежності. Учасники були розділені на дві окремі групи: контрольну групу (КГ), що складалася з 25 осіб у віці 25-30 років, та експериментальну групу (ЕГ), що складалася з 35 осіб у віці 35-45 років. При аналізі результатів було виявлено, що 80% учасників КГ повідомили про значний вплив секти Свідків Єгови на їхнє сприйняття реальності. Це свідчить про поширеність впливу секти в цій віковій групі, що потенційно вказує на те, що люди у віці від середини до кінця двадцятих років є більш сприйнятливими до вчення секти.

На противагу цьому, в ЕГ приголомшливі 90% учасників заявили, що секта Свідків Єгови помітно вплинула на їхнє сприйняття реальності. Цей вищий відсоток може свідчити про те, що люди у віці 35-45 років не лише перебувають під впливом секти, але й, можливо, зазнали тривалого впливу, що призвело до більш глибокого впливу на їхню когнітивну структуру.

Подальше вивчення даних показало, що 60% КГ повідомили, що відчували примус або тиск, щоб відповідати віруванням і практикам секти. Це свідчить про те, що значна частина молодшої когорти зіткнулася з проблемами, пов'язаними з автономією та напористістю у протистоянні впливу релігійної групи. В ЕГ тривожні 75% учасників визнали, що зазнавали примусу або тиску, щоб дотримуватися вчення секти "Свідки Єгови". Цей вищий відсоток може свідчити про те, що старша вікова група стикалася з більш наполегливими і силовими спробами індоктринації, що, можливо, пов'язано з більш тривалим зв'язком з цією релігійною організацією.

Крім того, 45% учасників КГ зізналися, що їм важко відрізнити вчення секти від об'єктивної реальності. Це свідчить про розмитість межі між отриманою індоктринацією та здатністю учасників розрізняти реальність. В ЕГ 55% респондентів зазначили, що їм важко відрізнити вчення секти Свідків Єгови від об'єктивної реальності. Цей вищий відсоток може означати, що люди у віці 35-45 років зіткнулися з більш складною боротьбою, намагаючись

звільнитися від доктринальних впливів, можливо, через більш тривалий період впливу. Що стосується звернення за допомогою у виході з секти, то 70% учасників КГ повідомили про бажання отримати допомогу у виході з секти Свідків Єгови. Це свідчить про значну потребу в підтримці в молодшій віковій групі для полегшення виходу з релігійної організації. В ЕГ переважна більшість (80%) учасників висловили сильне бажання отримати допомогу у виході з секти Свідків Єгови. Цей вищий відсоток свідчить про нагальну потребу у втручанні та підтримці серед старшої вікової групи, що потенційно вказує на більш міцні зв'язки з сектою, які потребують цільової допомоги.

Отже, метод асертивності виявив помітні відмінності в рівні впливу секти Свідків Єгови на осіб, які звертаються за допомогою у виході з секти. Отримані дані висвітлили різні проблеми, з якими стикаються КГ (вікова група 25-30 років) та ЕГ (вікова група 35-45 років), підкреслюючи нагальність та важливість індивідуальних втручань, спрямованих на задоволення специфічних потреб людей різних вікових категорій у цьому контексті.

Розробка поетапного плану виведення групи з 60 осіб з релігійної секти "Свідки Єгови" вимагає всебічного розуміння психологічних та емоційних складнощів, пов'язаних із звільненням людини від глибоко вкорінених переконань та зв'язків у громаді. Процес вимагає ретельного планування, делікатності та нюансованого підходу до вирішення багатогранних аспектів приналежності людини до секти.

Ініціювання процесу виходу передбачає проведення ретельного дослідження вірувань, практик та організаційної структури Свідків Єгови. Ці базові знання мають вирішальне значення для розробки стратегії, яка визнає унікальні виклики, спричинені сектою, і пристосовує втручання до конкретних потреб людей, які беруть участь у процесі.

Перший крок передбачає встановлення контакту з піддослідними, розбудову довіри через емпатичне спілкування та розуміння їхніх мотивів приєднання до Свідків Єгови. Залучення кваліфікованих консультантів або психологів, знайомих з динамікою культів, може полегшити цей процес. Мета

- створити сприятливе середовище, в якому люди почуватимуться комфортно, висловлюючи свої думки та проблеми, не боячись осуду.

Після цього починається поступове ознайомлення з альтернативними точками зору та інформацією, яка ставить під сумнів доктринальні засади Свідків Єгови. Це може включати надання літератури, документальних фільмів або свідчень колишніх членів Церкви, які проливають світло на різні точки зору. Мета - стимулювати критичне мислення та заохочувати людей самостійно ставити під сумнів свої переконання.

Водночас, життєво важливим є налагодження зв'язків з позаконфесійними мережами підтримки. Це може включати відновлення зв'язків з родиною та друзями за межами спільноти Свідків Єгови або налагодження контактів з колишніми членами, які успішно відійшли від секти. Соціальна підтримка відіграє ключову роль у пом'якшенні страху та ізоляції, пов'язаних з виходом із згуртованої релігійної громади.

Наступний етап передбачає вирішення психологічних аспектів індоктринації та когнітивного дисонансу. Терапевтичні втручання, такі як когнітивно-поведінкова терапія або консультування, можуть допомогти людям пережити емоційне потрясіння, пов'язане з тим, що вони ставлять під сумнів глибоко вкорінені переконання. Корисними також можуть бути групові заняття, які надають платформу для обміну досвідом і взаємної підтримки.

Під час процесу абстиненції важливо стежити за емоційним станом учасників і надавати їм постійну підтримку. Це включає в себе роботу з потенційними почуттями провини, сорому або тривоги, які можуть виникнути під час переходу. Створюйте атмосферу прийняття та розуміння, підкреслюючи, що вихід зі Свідків Єгови не применшує їхньої цінності та моральності.

На завершення плану виходу заохочуйте людей заново відкрити і дослідити їхні власні системи переконань, цінності та духовні нахили. Сприяйте можливостям для особистісного зростання і самопізнання, що дозволить їм відновити почуття ідентичності незалежно від секти.

Перелік основних психологічних питань:

1. Що спочатку привернуло вашу увагу до Свідків Єгови та їхніх переконань?
2. Як змінювалася ваша віра під час перебування в секті?
3. Чи були конкретні події або досвід, які змусили вас поставити під сумнів свою приналежність до Свідків Єгови?
4. Яким чином спільнота і почуття приналежності до секти вплинули на прийняття вами рішень?
5. Чи можете ви назвати когнітивний дисонанс або внутрішні конфлікти, які ви відчували, коли розглядали можливість виходу зі Свідків Єгови?
6. Як процес виходу з секти вплинув на ваше емоційне самопочуття та самосприйняття?
7. Чи були підтримуючі стосунки за межами секти, які відіграли роль у вашому рішенні вийти з неї?
8. Які аспекти вашої особистої ідентичності ви переосмислили або відкрили для себе після виходу зі Свідків Єгови?
9. Чи відчуваєте ви почуття завершеності або завершеності вашого перебування в секті, і якщо ні, то які тривалі занепокоєння або сумніви залишилися?
10. Як би ви описали свої теперішні переконання чи духовність, і як вони змінилися після того, як ви покинули Свідків Єгови?

Висновки до розділу 2

Отже у другому розділі експериментального дослідження було проведено аналіз психологічних характеристик та типологічних особливостей учасників культу "Свідки Єгови". Результати тестування вказали на різноманітні психологічні аспекти, які визначають особистісні риси культових учасників.

Типологічні особливості: З'ясовано, що 55% учасників є паранояльними, 20% - шизоїдними та 15% - епілептоїдними особистостями. Це свідчить про вплив культового середовища на формування певних психологічних

стереотипів. Нами був побудований етап спрямований на рефлексивне усвідомлення ситуації та зменшення діапазону неусвідомленого.

В процесі експерименту виявлені особливості, такі як схильність до параної, емоційна наполегливість та низька самооцінка. Підкреслено, що учасники культу переважно молодші від 45 років і перебувають у культурі від 1 до 3 років.

Такий аналіз дозволяє зрозуміти ключові психологічні відмінності, які можуть визначати мотивації та утримання осіб у культурі "Свідки Єгови". Ці висновки важливі для розробки ефективних стратегій консультування та виходу з культу для кожної типологічної групи. Результатом консультування став вихід із культу 6 людей, іншим допомогло переосмислити своє місце у секті, можливість взяти участь у інших організаціях як релігійного, і нерелігійного характеру. Успішність проведеного консультування підраховувалася за допомогою x^2 – критерію. Також ми провели просвітницьку роботу серед людей, чиї родичі вже залучені до релігійних нетрадиційних організацій протягом кількох років або лише збираються стати членами таких організацій.

Також, важливо зазначити, що під час подальшого дослідження та роботи над стратегіями впливу на учасників культу "Свідки Єгови", слід провести корекцію даних порушень. Враховуючи різноманітні аспекти, включаючи типологічні особливості та вікові різниці, можливі корективні заходи для покращення ефективності програм консультування та реабілітації. Такий підхід дозволить більш точно адаптувати стратегії психологічної підтримки до потреб кожної конкретної групи учасників культу, щоб сприяти їхньому виходу та повноцінній адаптації у суспільстві.

РОЗДІЛ 3

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПОДОЛАННЯ ДЕСТРУКТИВНОГО ВПЛИВУ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

3.1. Засоби подолання деструктивного впливу релігійних організацій на особистість

Подолання деструктивного впливу релігійних організацій може включати широкий спектр стратегій і підходів. Зокрема, важливо розвивати освіту та критичне мислення, щоб люди могли аналізувати інформацію та формувати обґрунтовані переконання. Також важливо забезпечити психологічну підтримку для тих, хто може відчувати негативні наслідки релігійного впливу.

Медіаграмотність виявляється як важливий аспект, оскільки вона допомагає розрізняти об'єктивні інформаційні ресурси від маніпуляцій та фейкових новин. Міжрелігійний діалог і сприяння толерантності можуть сприяти взаєморозумінню та побудові спільного ґрунту між представниками різних віровчень [10].

Законодавчі заходи, які гарантують захист основних прав і свобод громадян, також можуть забезпечити обмеження можливого деструктивного впливу. Важливо підтримувати соціальну інтеграцію та розвиток громадянського суспільства, що сприяє створенню позитивних та здорових спільнот.

Узагальнено, ефективний підхід до подолання деструктивного впливу релігійних організацій полягає у комплексному підході, що охоплює *загальну психологічну підтримку, міжкультурний діалог, медіаграмотність та законодавчі заходи*, спрямовані на захист прав та свобод громадян.

Подолання деструктивного впливу релігійних організацій вимагає комплексного та ретельно продуманого підходу. Одним із ефективних засобів є розвиток критичного мислення серед населення. Наприклад, акцент на релігійній грамотності, вивченні різних релігій та історії їхнього розвитку дозволяє індивідам формувати об'єктивний погляд на світові віровчення [17].

Психологічна підтримка є необхідною для тих, хто може відчувати негативний вплив релігійних організацій. Психотерапія та групова підтримка можуть допомогти особам зберігати психічне здоров'я та виходити з потенційно деструктивних ситуацій.

Медіаграмотність є ключовою складовою, оскільки навчання критичному аналізу інформації дозволяє людям розрізняти між об'єктивною та маніпулятивною інформацією. Наприклад, навчання розпізнаванню фейкових новин та використанню надійних джерел може захистити від небажаного впливу.

Міжрелігійний діалог та *толерантність* створюють основу для взаєморозуміння та співпраці між представниками різних віровчень. Наприклад, ініціативи спільного вивчення та обговорення релігійних аспектів можуть сприяти зменшенню конфліктів та покращенню міжконфесійних відносин.

Законодавчі заходи, направлені на захист основних прав і свобод громадян, також важливі. Наприклад, закони, що гарантують свободу вираження власної релігійної чи нерелігійної позиції, можуть захистити особисту автономію та свободу віросповідання [22].

Загалом, враховуючи різноманітні аспекти, можна сформуванати системний підхід, спрямований на подолання деструктивного впливу релігійних організацій та забезпечення збалансованого розвитку особистості.

Підтримка емоційного і загального здоров'я також є ключовою в роботі над подоланням деструктивного впливу. Формування здорового способу життя та наголос на фізичному здоров'ї можуть сприяти загальному благополуччю. Додатково, важливо стимулювати духовний розвиток, зокрема через практики, що сприяють внутрішньому збалансуванню і самосвідомості.

Соціальна інтеграція грає важливу роль у формуванні позитивних та здорових спільнот. Заохочення громадянської участі та активної ролі в громаді може сприяти не лише розвитку індивіда, але й підтримці позитивних змін в суспільстві.

На фоні викликів, пов'язаних з деструктивним впливом релігійних організацій, важливо також акцентувати на *розбудові гармонійних міжособистісних та міжгрупових відносин*. Процес розвитку толерантності та розуміння різноманіття може бути сприянням у формуванні позитивного відношення до інших людей та їхніх переконань [19].

Додатковим аспектом може бути *створення просторів для відкритого обговорення та взаємного діалогу*. Це дозволить людям обмінюватися думками, досвідом та точками зору, сприяючи виробленню більш широкого розуміння різниць у віровченнях.

Необхідно також підкреслити важливість *розвитку критичного мислення* у молоді, яке дозволяє аналізувати інформацію, розпізнавати маніпуляції та формувати власні, обґрунтовані переконання. Наприклад, введення навчальних програм, що розвивають критичне мислення, може бути корисним завданням.

Сприяння релігійним та культурним обмінам може сприяти взаєморозумінню і зміцненню відкритого суспільства. Програми обміну, які дозволяють представникам різних релігій вивчати та розуміти один одного, можуть сприяти формуванню позитивного сприйняття та припиненню стереотипів.

Загалом, збалансований підхід, який поєднує різноманітні стратегії та методи, є ключем до подолання деструктивного впливу релігійних організацій та створення умов для збереження особистісної свободи та розвитку кожного індивіда.

Важливим елементом є також розвиток психологічної стійкості та самозахисту. Особистість, яка володіє навичками ефективного *управління стресом* та вміє впоратися з негативним впливом, може краще уникати деструктивних сценаріїв. Психологічні тренінги та консультації можуть сприяти розвитку цих важливих навичок [19].

Соціальна підтримка та розвиток громадської свідомості також можуть визначати успішність стратегій. Формування активної громадянської позиції,

здатності критично мислити та долучатися до громадських ініціатив сприяють створенню суспільства, що відстоює основні цінності та права.

Отже, подолання деструктивного впливу релігійних організацій передбачає інтеграцію освітніх, психологічних, правових, та соціокультурних стратегій. Цей глибокий та різноманітний підхід має на меті створення здорового та розуміючого суспільства, яке сприяє особистісному зростанню та вільному розвитку.

Психологічні засоби для подолання деструктивного впливу релігійних організацій можуть включати:

Психотерапію: Індивідуальна терапія: Допомагає особі розібратися з власними емоціями, переконаннями та віровченням, щоб збалансувати їхні впливи. Сімейна терапія: Розглядає взаємовідносини в сім'ї та вплив релігійних переконань на родинний контекст.

Групову Підтримку: Групи взаємодопомоги: Надають можливість спілкування з людьми, які пройшли схожий досвід та поділяють стратегії подолання. Терапевтичні групи: Дозволяють обговорювати вірування та допомагають в розвитку більш адаптивних підходів.

Когнітивно-поведінкову терапію: Зміна деструктивних переконань: Робота над ідентифікацією та зміною негативних вірувань, які можуть бути наслідком релігійного впливу.

Навчання копінг-стратегій: Розвиток ефективних методів впорядкування стресу та вирішення конфліктів.

Міндфулнес та Медитацію: Розвиток уваги на моменті: Допомагає зосередитися на теперішньому моменті та зменшити вплив негативних переконань. Медитативні практики: Сприяють внутрішньому спокою та зменшенню стресу, допомагаючи особі зберігати емоційну стабільність [21].

Емоційний інтелект: Розвиток самоспостереження: Допомагає особі розуміти та управляти власними емоціями у контексті релігійних переконань.

Емпатія: Вивчення способів виявлення емпатії до інших, навіть якщо у них інші віровчення.

Рефреймінг та саморефлексію: Рефреймінг переконань: Заміна негативних та деструктивних вірувань більш позитивними та конструктивними. Саморефлексія: Регулярне оглядання своїх переконань та вірувань з позиції особистого розвитку.

Ці психологічні засоби можуть бути ефективними для тих, хто відчуває деструктивний вплив релігійних організацій і прагне зберегти особистісну незалежність та емоційне благополуччя.

Отже, у контексті подолання деструктивного впливу релігійних організацій важливо розглядати цей завдання як комплексне виклик, який вимагає інтеграції різноманітних стратегій та підходів. Зокрема, розвиток критичного мислення та освіти, спрямованої на медіаграмотність, є ключовими елементами для формування об'єктивного погляду на світові віровчення та відповідного розпізнавання маніпуляцій.

Психологічна підтримка виявляється необхідною для тих, хто відчуває негативний вплив релігійних організацій, і використання психотерапії та групової підтримки може допомогти зберегти психічне здоров'я в умовах потенційно деструктивних ситуацій.

Міжрелігійний діалог, толерантність та захист основних прав громадян через законодавчі заходи визначаються як інші важливі складові у боротьбі з деструктивним впливом. Соціальна інтеграція та розвиток громадянського суспільства стають фундаментом для створення позитивних та здорових спільнот.

Загальний висновок полягає в тому, що ефективне подолання деструктивного впливу релігійних організацій передбачає глибокий та різноманітний підхід, що охоплює різні сфери суспільства: освіту, психологію, законодавство, соціокультурний контекст. Цей комплексний підхід має на меті створення збалансованого та свідомого суспільства, яке дозволяє кожному індивіду вільно розвиватися та зберігати особистісну свободу [22].

Психологічні засоби, описані у тексті, представляють собою різноманітний та глибокий підхід до подолання деструктивного впливу

релігійних організацій. Використання психотерапії, групової підтримки, когнітивно-поведінкової терапії, навчання копінг-стратегій, міндфулнесу та медитації, розвиток емоційного інтелекту, емпатії, рефреймінгу та саморефлексії створюють комплексний набір інструментів для ефективної роботи над особистісним розвитком.

Індивідуальна та сімейна терапія дозволяють розглядати вплив релігійних переконань на різні аспекти життя, тоді як групова підтримка надає можливість обмінюватися досвідом та стратегіями подолання з іншими, що проходили схожий шлях. Зміна деструктивних переконань та розвиток уваги на момент за допомогою міндфулнесу сприяють зниженню впливу негативних елементів релігійного впливу.

Важливо відзначити, що ці засоби не тільки допомагають виробити адаптивні підходи до релігійного впливу, але також сприяють розвитку самоспостереження, емпатії та рефлексії. Результатом використання цих психологічних інструментів може бути збереження особистісної незалежності та емоційного благополуччя в умовах деструктивного впливу релігійних організацій.

3.2. Рекомендації щодо попередження й подолання деструктивного впливу релігійних організацій

Наша власна психотерапевтична практика та консультування дозволяють нам виділити найбільш типові рівні залежності культу особистості: 1) особистісна залежність від «культової особистості»; 2) розвиток деформованої особистості під впливом сектантських груп; 3) вплив релігійних емоцій на зміну статусу особистості 4) вплив психічних розладів і психологічних деформацій особистості на розвиток «сектанського» мислення.

Кожен із запропонованих планів має свій об'єкт дослідження, але всі вони об'єднані особистісно-залежним фактором, хоча він і виступає як різні механізми дії в системі внутрішнього відображення та зовнішньої суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Останніми роками зросла кількість клієнтів, які

звертаються за консультацією, причому проблеми, як пізніше було виявлено, певним чином пов'язані з культовою залежністю. Однак для більшої наочності розглянемо це питання безпосередньо в контексті згаданого вище рівня впливу культів на індивідуальну свідомість [18].

Особиста прихильність до «культової особи». Сучасні журнали містять незліченну кількість різноманітної інформації, присвяченої популяризації цілителів, білих магів, чорних магів, екстрасенсів, ворожбитів, біоенергетиків тощо. Звичайно, є твердження, що це питання актуальне лише для людей без релігійних переконань, але практика показує, що релігійні середовища часто є основними «споживачами» цих послуг.

Оскільки представники атеїстичних середовищ позбавляють індивідів будь-якої можливості займатися надсвідомими процесами, вони автоматично вилучаються з простору зацікавлених у таких послугах. За логікою речей, споживачами цих практик є насамперед ті, хто займається пасивними релігійними практиками, оскільки вони усвідомлюють існування містичних переживань, з одного боку, і не мають базової основи християнської віри, з іншого боку. Проте виявляється, що споживання «таких продуктів» є високим навіть серед християн, особливо в західних областях України. Тож серед 245 опитаних клієнтів із західного регіону, чії родичі часто брали участь у релігійних обрядах, лише 10% зазначили, що різноманітні накази, «шептанья», «викачування» та інші методи неприпустимі [18].

Якщо розглядати основні сфери простору трансформації особистості, які спонукали її до цього звернення, то можна виділити: 1) Кризи, пов'язані з травматичними ситуаціями (вади здоров'я, матеріальні втрати, проблеми на роботі) – 50%. 2) Сімейні вади (сімейні сварки, бездітність, дитячі проблеми, зради і розлучення) - 36%. 3) Шукає «рухоме трансцендентне» – 14%. Тому закономірно виникає питання, які саме потреби забезпечують представники культових служб.

Аналіз вимог клієнтів до таких спеціалістів показує, що вони пропонують клієнтам:

- відчуття інтересу до клієнта;
- безумовне прийняття постачальником послуг;
- певна психологічна підтримка.

Перші три пункти визначають механізм, який дозволяє клієнту мати відчуття розуміння своїх проблем, що створює передумови для подальшого спілкування психологічного розкриття людини з «ворожкою» або «духовним провідником». На сучасному телебаченні багато передач, які висвітлюють психологічні риси людини. Немає сумніву, що завдання простежити походження певних людських навичок виходить за межі компетенції телебачення. Але при цьому у аудиторії формується цілком позитивне ставлення до екстрасенсорики, біоенергетики та власне окультних технологій, які можуть допомогти у вирішенні певних життєвих проблем. У цьому контексті навіть ті, хто вважає себе християнами, часто звертаються до надавачів таких послуг у небезпечних для життя ситуаціях, оскільки тільки вони можуть «гарантувати» швидкий результат.

Аналізуючи діяльність понад чотирьох десятків людей з «надзвичайними здібностями», можна виділити такі категорії «магів»: харизматичні авантюристи, технологічні маніпулятори, містики, сенситиви. Є ще одна категорія - це пророки, тобто ті, хто має високе духовне життя і втілює в собі суть подій, явищ і т. Проте протягом історії людства ця категорія мала особливі характеристики. Харизматичний авантюрист - це той, хто в силу своїх психологічних якостей здатний «зачарувати» і ввести в оману людину і використовувати це, щоб розбагатіти. Технічні маніпулятори — це люди, які часто вірять у свої «надзвичайні якості», володіють навичками НЛП і гіпнозу, а також мають егоцентричний спосіб мислення. Саме ця категорія часто викликає у своїх клієнтів фобії [22].

Розглянемо типовий приклад цієї проблеми. Клієнт – 42-річна жінка, овдовіла, кандидат біологічних наук. У неї були проблеми з шлунково-кишковим трактом. Традиційні методи лікування недостатньо ефективні. Тому жінка вирішила скористатися послугами екстрасенса, якого їй порадив

співрозмовник, якого вона зустріла на курорті. Екстрасенс виявився привабливим чоловіком років п'ятдесяти. Вона смутно пам'ятала те, що було на зустрічі. Протягом кількох днів її стан нібито покращувався, але вона відчувала внутрішню потребу знову і знову звертатися до лікаря. Вона почала самостійно аналізувати причинно-наслідкові зв'язки своїх бажань і дійшла висновку, що подібні бажання навіювали їй екстрасенси під час сеансів терапії. Ігноруючи це бажання, жінка перестала відвідувати «терапевта» і почали розвиватися епізоди переслідування. Цей душевний образ не дає їй жити спокійно.

Їй завжди здавалося, що він поруч: бачила його у вікнах сусіда, бачила в натовпі, бачила в транспорті, відчувала його присутність навіть у своєму домі. Звісно, ні про яку містику в даному випадку мова не йде. У цьому випадку очевидним є використання певних прийомів, покликаних поставити індивіда в залежність від конкретної людини. У роботі з цією клієнткою було використано її релігійний потенціал: терапія була зосереджена на ідеї, що вона не одна, а що є хтось могутніший за всіх інших — Творець. Коли вона зосередила свою увагу на тому, що за нею стоїть хтось могутніший за медіума, вона змогла відчути свою власну силу, яка, з її досвіду, здавалося, впливає до неї від Бога [30].

Духовно орієнтований процес психотерапії відбувається в контексті «психологічної капітуляції» Творцю своєї недосконалості та прийняття Його милості, любові та захисту. В результаті образ екстрасенса втрачав емоційне значення для жінки і ставав образом майже невідомої людини в натовпі.

Цей випадок дуже характерний у консультативній практиці психологів, які спеціалізуються на подоланні культової залежності. Однак відповідь завжди визначається виходячи з індивідуальних особливостей конкретного клієнта. Немає універсального підходу, який би гарантував 100% продуктивність у будь-який час. Повертаючись до поставленого питання, слід зазначити, що не всі «цілителі» задовольняються лише матеріальними винагородами. У моїй практиці було кілька випадків, коли клієнтам навіювали

сексуальну залежність від медіумів, а вік жертв був різним — від 20 до 60 років. Цікаво, що лише одна клієнтка дізналася про сексуальний контакт із екстрасенсом, правда, не під час першого сеансу і не на початку інтимної близькості, а після закінчення сеансів «терапевта».

Проте всі вони зверталися до «терапевтів» щодо своїх інтенсивних сексуальних потягів. Більше того, одна з дівчат заявила, що незаймана, шлюби кількох інших дівчат також були досить стабільними. Одна жінка у віці 60 років не мала статевого контакту з чоловіком більше 30 років. Аналіз методів впливу цих екстрасенсів показує, що вони використовували гіпнотичні техніки, наприклад, класичний (популярний) гіпноз, за допомогою якого жінок вводили в стан гіпнотичного сну. Методи допомоги цим жінкам різноманітні: від використання прийомів гештальт терапії до духовно орієнтованої терапії. У цьому випадку, однак, акцент зміщується з подолання залежності від особистості екстрасенса на подолання сексуальної залежності від нього. Іншими словами, робота спочатку бере жіночий сексуальний порив як відправну точку та сублімує сексуальну енергію в конструктивне життєве русло [35].

Існує ще одна причина формування залежності особистості від псевдотерапевта: останній дуже вдало натякає клієнту на страх припинення терапії, точніше, навіть не факт припинення участі в цих сесіях, а страх терапії Страхом наслідків. Відмовтеся від «допомоги» екстрасенса. Сенситиви — це люди з природною рецепторною чутливістю до хвильових коливань, які мають здатність відтворювати ці коливання у вигляді внутрішніх образів (радіо- та телевізійних ефектів), форма яких може відрізнитися від реальних образів, але чітко зберігає їхню суть. Здібності таких людей схожі на здібності музикантів із чуйним слухом, «дегустаторів» запахів тощо.

Як правило, вони відтворюють інформацію ситуативного характеру без будь-яких «прогнозів». Представники криміналістичних органів часто використовують ці об'єкти для пошуку зниклих безвісти. Проте практика показує, що духовна сторона такої людини теж дуже важлива. Хоча будь-яке

твердження факту є нейтральним, деталі його представлення можуть мати протилежні наслідки.

Водночас цей процес включає кілька етапів: визнання людиною власних помилок і горя, яке вона заподіяла іншим; покаяння, Таїнство Покаяння, Євхаристія, прохання прощення та засоби виправлення своїх помилок (ефект митаря). Тобто, на відміну від першого випадку, у другому випадку ініціюється складний процес переосмислення та переорієнтації особистого простору клієнта в контексті інтенсифікації екзистенційного дослідження клієнта. Остання категорія: містики - це люди, які використовують різноманітні містичні досвіди та практики.

Саме ці уявлення є найбільш небезпечними для особистісного розвитку людини та наслідками їх впливу, практика показує, що, незважаючи на задоволення ситуативних вимог клієнта, в подальшому чинить деструктивний вплив не тільки на духовний світ людини, індивіда, а й на його психологічний розвиток і фізичну стійкість організму. Особистісні зміни, що відбуваються в людині під впливом сектантської конфесії. Під конфесією ми маємо на увазі закриту релігійну чи соціальну групу, яка є окремою від домінуючої церкви чи соціального середовища та опозиційна до неї, культивує власну (часто антагоністичну) ієрархію цінностей, складний набір кодексу поведінки та чільні ролі [11].

В даному випадку ми не будемо аналізувати загальну ситуацію щодо сектантської діяльності в Україні, оскільки нас цікавлять переважно психологічні причини, які спонукають людину приєднатися до певної секти, а також психологічні механізми, за допомогою яких ця секта утримує своїх членів. У сучасному світі існує багато прийомів, які активно використовуються сектантськими групами для залучення нових членів. І все ж на першій сторінці такого відомого і стародавнього твору, як Біблія, ми знаходимо ідеальний опис маніпулятивних технік руйнування особистості.

Аналіз біблійного тексту про спокусу жінки змієм дає змогу виявити найдавнішу формулу психологічної маніпуляції, яка забезпечується

актуальними та сучасними соціально-психологічними структурами, які поступово впливають на особистість [18]:

1. Особисті сумніви щодо світоглядних принципів через зосередженість на «гарячому» питанні: «Чи може ваш уряд, церква, родина тощо забезпечити вам...?» Ваші керівники та начальство Зачекайте, я вас не дурю.. .? Ви дійсно задоволені своїм життям, сім'єю, роботою? Ви впевнені, що ваш чоловік (дружина) зараз працює, а не грає десь ще?

2. Введення людини в стан коми або збентеження з подальшою зміною основного принципу (наприклад: «Ні, він не брехав мені, він завжди говорив правду. А якщо ні? Якби це був я, дурень, я повірив би всім його словам.... ..» тощо).

3. Надати певну правдиву інформацію та забезпечити її перевіреність, тобто за так званим принципом «черв'яка» (аналогія з риболовлею, рибалка закидає на гачок вудку з хробаком, і після того, як риба клює шматочок корму, він переконаний, що їжа справжня і готова до їжі).

4. Виконайте можливі перевірки наданої інформації, щоб переконатися в точності запропонованих концепцій. Тому значення оцінки наступного розділу інформації зменшується.

5. Повторіть реальну інформацію та додайте маніпульований потік інформації. Незважаючи на подібну п'ятичастинну структуру, більш складна форма ушкоджувального впливу на особистість забезпечується дисоціацією соціально-психологічних факторів. При цьому на соціальному рівні лише констатуються певні факти, а на психологічному рівні впливу особистість зводиться до самостійного маніпулятивного висловлювання на «тематичне» питання.

Наприклад, 17 вересня 2006 р. у Києві відбувся мітинг «Федерації миру у всьому світі» під гаслом: «Мир у всьому світі через відродження сім'ї». Шляхом короткого аналізу матеріалів конференції ми продемонструємо дію п'ятифакторної моделі, яка маніпулює свідомістю (а точніше, несвідомим) індивіда [21]:

1. Поставте під сумнів тему маніпулятивного впливу: «Двадцять століття було періодом постійних змагань, конфліктів, воєн... Усі хотіли, щоб Організація Об'єднаних Націй, створена після Другої світової війни, була міжнародною інституцією. Інструмент для встановлення миру в усьому світі Організація Об'єднаних Націй зробила значний внесок у справу миру, але з наближенням 60-ї річниці все більше людей у країні та за кордоном вважають, що пошук шляхів реалізації її основоположних принципів все ще залишається незавершеним завданням ООН.

Його членство досягає 200 країн, але в більшості випадків представники цих країн виконують лише свої представницькі функції. У багатьох випадках це сприятиме власним національним інтересам. Тепер зрозуміло, що вони фактично не в змозі знайти шлях до розв'язання конфліктів і до розбудови миру в усьому світі...». При цьому «нагальна проблема» звучить не на соціальному, а на суспільному рівні. психологічний рівень. Тому що з соціальної сторони ми маємо справу з якоюсь фактичною заявою. Натомість на психологічному рівні почніть задавати запитання читачеві чи слухачеві: «Ви впевнені, що вам потрібна така Організація Об'єднаних Націй?», ці питання посилюються формуванням власних запитань, читаючи або слухаючи цю промову, а саме: «Чи впевнений я, що мені потрібна така організація?»

2. Скористайтеся моментом особистої плутанини, щоб представити додаткову інформацію, яка впливає на зміни в основних поняттях: «У зв'язку з цим на міжнародній конференції... було оголошено про нову міжнародну організацію, Всесвітню федерацію миру. Її місія оновлення Організації Об'єднаних Націй та забезпечення нового рівня лідерства УПФ прагне бути взірцевою організацією, яка може вирішувати конкретні проблеми на шляху до миру, сподіваючись консолідувати зусилля громадських організацій, науковців, освітян, культурних і релігійних діячів. навколо світу...» [19].

3. Наведіть правдиву інформацію та забезпечте її перевірку: «20 жовтня 2005 року в Україні було створено Всесвітню федерацію миру... Виховання зрілої особистості та міцної сім'ї відіграє ключову роль у становленні

культури миру в людські серця. Але моральна розбещеність сучасного суспільства створила надзвичайно нездорове середовище для дітей і підлітків. Наші емоції піддаються всіляким декадентським, непристойним і егоїстичним спокусам, сім'ї розпадаються, а народжуваність знижується. Без відродження сімейних і благородних моральних цінностей, Усі ці проблеми вирішити неможливо».

4. Забезпечити перевірку інформації, наданої особами, і зменшити критичність наступної оцінки потоку інформації. «Визнаючи величезну роль сім'ї та сімейних цінностей у культивуванні культури миру, міжнародна ініціатива Всесвітньої федерації миру вийшла на новий рівень комунікації та планує охопити майже всі країни світу під гаслом «Мир. Відродження сімейних цінностей». Цього разу доктор Мун Сон Мен, засновник Всесвітньої федерації миру, та його дружина пані Хан Мун Хекджа, які присвятили своє життя справі миру, вирушили у світ. Вони працювали з главами держав, лауреатами Нобелівської премії миру та релігійними лідерами, мають багатий досвід миротворчої діяльності. Тепер вони закликають до миру у всьому світі через відродження сімейної системи». Інформація завжди буде певною мірою підтверджена. Тож у церемонії заснування секти в Києві взяли участь міністри, деякі голови облдержадміністрацій, чиновники та відомі громадські діячі.

5. Повторіть реальну інформацію, але з іншої точки зору та додайте потік інформації маніпулятивний зміст: «...Скільки б я не говорив про генеалогію, її важливість неможливо переоцінити... Стосунки між батьком і дитиною є найвищими та найважливішими з усіх існуючих стосунків... Царство Небесне — це світ, наповнений повітрям істини. любов , все дихає нею... Ви повинні створити справжню сім'ю на землі, в якій щонайменше три покоління живуть разом у справжній любові - справжні батьки, справжні брати і сестри і справжні діти ...

Отримавши благословення шлюбу від істинних батьків істинної небесної крові, ви отримаєте благодать щеплення справжнього оливкового дерева... Людство має повністю відновити кровну лінію через змішані шлюби,

що проводяться по всьому світу місячними священиками. Найкращий спосіб відновити людство як Сина Божого – це змінити генеалогію... рух за створення суспільства, заснованого на взаємозалежності, спільному уряді та спільній моралі, яке прагне усунути бар'єри між людськими душами та національними кордонами та створити одну людську родину. Цей рух починається з сім'ї... Будь ласка, будь посланцем з Небес, виконуючи подвійну місію «Поліції Королівства Миру» та «Армії Королівства Миру», діючи під прапором Всесвітньої Федерації Миру. «Абелівська» Організація Об'єднаних Націй... давайте служити Істинним Батькам, Царю та Цариці світового миру у вічному вільному світі, де не буде потреби у Спасителі, Месії та Господі Адвенту!

Запропоновані заяви у звіті Хак Джа Хан Муна дозволяють, принаймні загалом, слідувати процедурі, яка нав'язує маніпулятивний потік інформації. Однак цілком слушно виникає питання: як ці течії проникають на нашу територію і з кожним роком охоплюють все більшу частину населення?

Механізм проникнення дуже типовий:

1. Назва організації повинна бути потенційно цінною.
2. Основний слоган має відображати бажання організатора задовольнити вищі потреби людини.
3. Промова, точніше легенда, яка необразливо наголошує на недоліках сьогодення та викладає соціально позитивізовані концепції в загальній формі без будь-яких посилянь на релігійні принципи, повністю заснована на загальнолюдських цінностях і представлена на публіку. огляд.
4. Створюється кілька благодійних організацій і фондів, щоб представити секту в суспільстві в позитивному, позитивному світлі.
5. Молодь, переважно студентська, займається благодійними акціями, такими як прибирання територій навколо храмів, пам'яток архітектури, надання соціальної чи психологічної допомоги самотнім людям, бездомним тощо, а не працює над «тонкощами ідеології».
6. На основі «легенди» співпрацюють вчені та митці.

7. Церемонія інавгурації організації пройшла на високому рівні за участю перших осіб і стала офіційним визнанням організації в країні.

8. Присутність керівних осіб у роботі чи виступах організації призводить до послаблення громадського та державного контролю за її діяльністю, що дозволяє їм більш відкрито проголошувати свою ідеологію на більш пізньому етапі [22].

Водночас у рамках підготовки до офіційного визнання організації ведеться таємна робота із залучення нових членів на ідеологічній основі відповідно до згаданого плану з п'яти частин. Під час консультивання клієнти часто запитують, як уникнути маніпулятивного впливу іншої людини, що створює описану вище п'ятикомпонентну модель. Є тільки один спосіб - ввічливо припинити спілкування, а за відсутності такої можливості - спробувати перевести увагу співрозмовника на абсолютно нову тему.

Сучасна структура протестантської секти чимось схожа на яйце, де «жовток» є символом ідеалізованої групи, носія певного «таємного знання», а «білка» — репрезентативного шару суспільства, що складається з осіб із «легендарними» цінностями. Натомість «зародок» є лідером секти, який харчується членами організації та успішно розвивається, використовуючи їх як їжу, коли це можливо. «Легенда» — міцний панцир. Небезпека цих організацій полягає в тому, що вони використовують альтруїстичні почуття молодих людей за рахунок цінностей та ідеалів молодих чоловіків і дівчат, заохочуючи їх діяти під прапором сект, але не в змозі привести їх до контакту з реальною правдою.

Але є ще одна умова успішного розвитку секти – харизматичний лідер. Посилаючись на деякі зарубіжні дослідження у своїй книзі «Деструктивні практики сучасного сектантства», отець Йоким Ярослав Ковальчук пише: «Засновниками сект часто є духовно сильні люди, сповнені віри в те, що вони привабливі для інших і бачать себе божественними персонажами. Незалежно від того, наскільки нелогічними є ідеї, які вони проголошують, або цілі, які вони переслідують, всупереч їхнім переконанням, будь-яке міркування

безсиле. Тому вчитель (керівник) є релігійним мислителем, який прагне поширювати віру, мислитель, який не передбачає мислення.

Його логіка примітивна і не враховує закономірності та співвідношення... Лідер групи має прерогативу безпосередньо використовувати насильницькі засоби для підвищення ефективності своєї влади, а якщо переконання не приносить результату, він звертається до примуса проти неслухняних людей.

Багато лідерів деструктивних сект посилаються на Біблію і не мають явно споживацького способу життя. Схоже, що вони також визнавали авторитет Бога і були готові підкорятися біблійним заповідям, але те, як вони самі тлумачили Біблію та Божі заповіді, дозволяло їм маніпулювати та контролювати людей...»

Багато лідерів конфесій страждають психічними розладами. Більшість із них повністю вірили у свою божественність. Однак розвиток зарозумілості відбувається поступово. На перших етапах генерації ідеї чи концепції людина може бути повністю мотивованою і створити достатньо цінний продукт розумової діяльності (наприклад, основна ідея діанетики Хаббарта). Але коли людина починає покладатися на свої теорії, визнаючи їх незрівнянними та блискучими, крок за кроком у виборі між добром і злом починаєш обирати останнє. У цьому контексті «добро» ми розуміємо як розкриття свого творчого потенціалу в контексті континууму особистісного розвитку та служіння іншим, а «зло» — як розкриття свого творчого потенціалу завдяки позиціонуванню себе та власного генія та руйнівні зміни, що відбуваються (Це спонукало Хаббарда заснувати саєнтологію). Фанатизм щодо себе породжується зовнішніми обставинами і з часом породжує новий фанатизм [22].

Як свідчить історія, поєднання фанатизму і тиранії завжди знайде тих, хто готовий піти на шибеницю за ідею. На жаль, найбільш сприйнятливими до культового мислення є молоді люди. Є багато причин, які змушують молодь потрапляти в секти, зокрема: конфлікти між батьками та родиною,

неприйняття однолітками, відсутність роботи, неможливість оплатити навчання, проходження вікової кризи автентичності та інше.

Проте, на нашу думку, існує ще одна, мабуть, найважливіша причина, чому підлітки стають залежними від сект, — особиста екзистенціальна криза. Сучасне молоде покоління дуже відрізняється від покоління 20–30 років тому. Семирічна дитина, яка ставить під сумнів сенс і мету свого життя, яка в цьому віці виявляє бажання відчутти і зрозуміти свою місію, – це нове покоління дітей. Сучасні діти не завжди говорять вголос про свої хвилювання, але це не означає, що вони про це не думають. Коли така дитина не знаходить відгуку на свої проблеми у рідних, вона намагається знайти шляхи їх подолання самотійно.

У цьому пошуку молоді душі дуже вразливі та довірливі, і цим користуються сектантські групи. Молоду людину можна порівняти зі спраглим мандрівником, що йде пустелею. Коли мандрівник побачив калюжу води, він жадібно випив, не зважаючи на її бактеріальну флору. Оскільки ніхто з навколишніх не знав, де знаходиться чисте джерело, мандрівник разом із водою отримав безліч мікроорганізмів, які стали для нього джерелом хвороби, а можливо, й смерті. Секта, як та калюжа, руйнівна діє на людину, а її методи впливу часто руйнівні для людської психіки.

Відновлення належної поведінки та реакцій є дуже складним і тривалим процесом. Однією з найбільш деструктивних для людської свідомості сект є Свідки Єгови. У практиці консультування не бракує звернень чоловіків і жінок, які покинули сім'ю, дітей і свою «половину» заради секти. Подібні практики поширені серед інших деструктивних культових груп [10].

Однак релігійні залежні люди часто звертаються до послуг психолога або психотерапевта не для вирішення залежних проблем, а з суто прагматичних міркувань для вирішення конкретної життєвої проблеми чи ситуації. Тож психологи та пастори повинні використовувати ці дзвінки як можливість допомогти людині покинути конфесію. Водночас слід розуміти, що маніпуляцію цієї секти можна знищити лише ціною такої ж маніпуляції,

але з протилежними векторами дій і більш потужними силами. Ця тотожність в основному відображається у застосуванні моделі дворівневої комунікації, але є певні відмінності у змісті та семантичному наповненні.

Тому на соціальному рівні консультант повинен створити у клієнта відчуття безумовного прийняття його як особистості та його вибору конфесії. На психологічному рівні консультант повинен культивувати у свідомості клієнта ідею про те, що сам клієнт, як важлива особа, повинен відігравати більш важливу роль у його житті. Коли залежна людина звертається до психіатра не добровільно, а під тиском, Психотерапевтичний процес тут має бути схожий на танець у парі, де роль ведучого належить терапевту.

При цьому слід дотримуватися головного правила консультування: жодними словами не висловлювати негативного ставлення до секти. У протилежному випадку буде активована вся система психологічного захисту зацікавленої особи, і подальша співпраця може бути неможлива. В ідеалі психотерапевт або психолог також повинен мати хоч якийсь натяк на харизму. Це необхідно для того, щоб тимчасово замінити фігуру лідера секти власною персоною, яка згодом відходить на другий план і активізує особистісний сенс і розуміння клієнтом важливості його вільного вибору [18].

Для підлітків важливо тримати дітей подалі від діяльності секти. Тому батьки повинні брати дітей у подорож під час літніх канікул або за власний кошт. Досить активними є туристичні походи горами, печерами та гірськими річками з супроводжуючими та кваліфікованими гідями. Маршрути мають бути якомога складнішими, а інструктори повинні зосереджуватись на тому, щоб розвивати у підлітків «відчуття міцного плеча», почуття сусіда, який може допомогти, і усвідомлення своєї здатності допомагати іншим.

Оскільки в підлітковому віці лідерам надається велике значення, батьки повинні знайти для своїх дітей цікавого персонажа, який зможе побудувати з ними тісні, довірливі стосунки через особистий контакт. Це може бути психолог, тренер, викладач, пастор тощо. Найголовніше – зацікавити дітей конкретними справами та людьми з неконфесійних середовищ.

Висновки до розділу 3

На основі представленого дослідження ми вивчили глибинні аспекти впливу деструктивних культів на духовні та психологічні процеси особистості, зосереджуючись на періодах особистісних криз. Здобуті знання відкрили перед нами складність цієї проблеми та розкрили механізми формування змінених станів свідомості в учасників культових груп.

У висновку слід відмітити, що засоби подолання деструктивного впливу релігійних організацій мають мати і враховувати комплексність завдання та використовувати інтегрований підхід. Розвиток критичного мислення та медіаграмотності є ключовим для формування об'єктивного погляду на світові віровчення та відповідного розпізнавання маніпуляцій.

Надання психологічної підтримки стає необхідним елементом для тих, хто відчуває негативний вплив релігійних організацій, де використання психотерапії та групової підтримки може допомогти зберегти психічне здоров'я.

Загальний висновок полягає в необхідності глибокого та різноманітного підходу до подолання впливу релігійних організацій, охоплюючи психологію, законодавство та соціокультурний контекст. Цей комплексний підхід спрямований на створення збалансованого та свідомого суспільства, яке дозволяє індивідам вільно розвиватися та зберігати особистісну свободу.

Психологічні методи, які описані, представляють глибокий та різноманітний підхід до подолання деструктивного впливу релігійних організацій. Вони створюють комплекс інструментів для ефективної роботи над особистісним розвитком, зокрема через психотерапію, групову підтримку, когнітивно-поведінкову терапію та інші методи. Ці засоби сприяють не лише адаптації до релігійного впливу, а й розвитку важливих навичок самоспостереження, емпатії та рефлексії. Результатом їх використання може бути збереження особистісної незалежності та емоційного благополуччя в умовах деструктивного впливу релігійних організацій.

З урахуванням аналізу результатів дослідження, ми вжили певних корекцій у розумінні та підходах до роботи з жертвами деструктивних культів. Важливо визначити, що ми уточнили основні поняття, визначивши терміни,

такі як "культи", "деструктивні культу", "жертви деструктивних культів", "соціальна робота" та "технології соціальної роботи", створивши тим самим фундамент для подальших наукових досліджень та розвитку ефективних стратегій підтримки.

Додатково, ми вивчили принципи і методи дослідження соціальної роботи з жертвами деструктивних культів, що сприятиме більш глибокому розумінню проблеми через ретельний збір інформації з використанням різноманітних методів.

У нашому дослідженні також визначено сутність і види деструктивних культів, що дозволило розробити спеціалізовані підходи до підтримки жертв в залежності від конкретного типу культу. Це забезпечить більш ефективну та спрямовану допомогу.

Долучаючи інноваційні технології соціальної роботи, зокрема використання онлайн-терапії та інтерактивних програм, ми розширили можливості надання допомоги жертвам деструктивних культів, забезпечивши більший доступ до психологічної підтримки.

Отже, дослідження не лише дозволили зглибитися в проблематику впливу деструктивних культів, але і сприяли практичним корекціям та розробці нових стратегій соціальної роботи, спрямованих на підтримку та реабілітацію жертв цих культів.

ВИСНОВКИ

1. Досліджено поняття та методи деструктивного впливу релігійних організацій на особистість, зокрема розкрито наукові дослідження у цій області які є актуальними та важливими для розуміння впливу деструктивних культів на людей. Проте, стан наукової розробки щодо соціальної роботи з жертвами таких культів може бути недостатнім, особливо у багатьох країнах. Необхідно більше досліджень та уваги спрямувати на цей аспект, для розробки ефективних стратегій допомоги та підтримки для жертв деструктивних культів.

2. Надано характеристику деструктивного впливу релігійних організацій на особистість. Чітке визначення цих термінів дозволить встановити фундамент для подальшого дослідження та розвитку ефективних стратегій підтримки.

Розглянуто психологічну характеристику особистості – об'єкта деструктивного впливу релігійних організацій, дослідження в цій області може ґрунтуватися на зборі інформації через спостереження, анкетування, інтерв'ю та аналіз історій життя людей, які потрапили під вплив деструктивних культів. Принципи чесності, конфіденційності та етичності досліджень мають бути головними.

3. Проведено емпіричне дослідження, зокрема, розуміння різних типів деструктивних культів є ключовим для визначення конкретних стратегій соціальної роботи. Вони можуть бути релігійними, психологічними, сектантськими тощо. Кожен тип може мати свої особливості впливу на людей.

У другому розділі експериментального дослідження було проведено аналіз психологічних характеристик та типологічних особливостей членів культу «Свідки Єгови». Результати тестування вказали на різноманітні психологічні аспекти, які визначають особистісні риси учасників цього культу.

Зокрема, виявлено, що 55% учасників мають параноїальні риси, 20% - шизоїдні, і 15% - епілептоїдні особистості. Це свідчить про вплив культового середовища на формування певних психологічних стереотипів.

Під час експерименту ми розробили індивідуальні програми для роботи з кожною типологічною групою, враховуючи їхні психологічні особливості. Також ми впровадили етап, спрямований на рефлексивне усвідомлення ситуації та зменшення діапазону неусвідомленого.

Також в процесі експериментального дослідження були виявлені особливості, такі як схильність до параної, емоційна наполегливість та низька самооцінка. Зокрема, підкреслено, що учасники культу переважно молодші від 18 років і перебувають у культурі від 1 до 3 років.

Отримані результати аналізу дозволяють розуміти ключові психологічні відмінності, які можуть визначати мотивації та утримання осіб у культурі «Свідки Єгови». Ці висновки є важливими для розробки ефективних стратегій консультивання та виходу з культу для різних типологічних груп.

В результаті консультивання 6 людей вийшли із культу, а інші змінили своє сприйняття свого місця у групі, розглядаючи можливість участі в інших організаціях релігійного і нерелігійного характеру. Паралельно було проведено спостереження за контрольною групою, що також складалася з 10 осіб. Успішність консультивання підтверджується статистично значущими результатами на рівні значимості 0,001.

На основі представленого дослідження ми вивчили глибинні аспекти впливу деструктивних культів на духовні та психологічні процеси особистості, зосереджуючись на періодах особистісних криз. Здобуті знання відкрили перед нами складність цієї проблеми та розкрили механізми формування змінених станів свідомості в учасників культових груп.

У висновку слід відмітити, що засоби подолання деструктивного впливу релігійних організацій мають мати і враховувати комплексність завдання та використовувати інтегрований підхід. Розвиток критичного мислення та медіаграмотності є ключовим для формування об'єктивного погляду на світові віровчення та відповідного розпізнавання маніпуляцій.

Надання психологічної підтримки стає необхідним елементом для тих, хто відчуває негативний вплив релігійних організацій, де використання психотерапії та групової підтримки може допомогти зберегти психічне здоров'я.

Загальний висновок полягає в необхідності глибокого та різноманітного підходу до подолання впливу релігійних організацій, охоплюючи психологію, законодавство та соціокультурний контекст. Цей комплексний підхід спрямований на створення збалансованого та свідомого суспільства, яке дозволяє індивідам вільно розвиватися та зберігати особистісну свободу.

Психологічні методи, які описані, представляють глибокий та різноманітний підхід до подолання деструктивного впливу релігійних організацій. Вони створюють комплекс інструментів для ефективної роботи над особистісним розвитком, зокрема через психотерапію, групову підтримку, когнітивно-поведінкову терапію та інші методи. Ці засоби сприяють не лише адаптації до релігійного впливу, а й розвитку важливих навичок самоспостереження, емпатії та рефлексії. Результатом їх використання може бути збереження особистісної незалежності та емоційного благополуччя в умовах деструктивного впливу релігійних організацій.

Узагальнюючи вищевказане, можна зазначити, що дослідження стану наукової розробки проблеми психологічної роботи з жертвами деструктивних культів вказує на актуальність та важливість цього напрямку для розуміння впливу культів на людей. Однак виявлено, що стан наукових розробок у цій області може бути недостатнім. Зазначається потреба у додаткових дослідженнях та увазі до відповідної роботи з жертвами деструктивних культів.

4. За допомогою проведеного дослідження нам вдалося проаналізувати найбільш вразливі категорії людей та дали змогу запропонувати методи роботи з жертвами та надати рекомендації щодо подолання деструктивного впливу релігійних організацій. Ці рекомендації будуть спрямовані на реабілітацію індивіда та попередженню нових випадків потрапляння в деструктивні релігійні організації. Також основним вектором

роботи з потерпілими було напрацювання навичок резистентності та протидії навіюванням, упередженому ставленню до точуючого світу і в загальному напрацювання довіри до оточуючого світу яке було втрачено в результаті деструктивного впливу на особистість.

Загальні поради для людей які потенційно могли б зіштовхнутися з підібного роду організацій були спрямовані на напрацювання критичного мислення, обізнаності в різних сферах психологічних маніпуляцій та стимуляція на рефлексію до себе та оточення, налагодження зв'язку з близькими людьми (в випадку якщо вони не є учасниками культів) і в цілому більш широкому сприйнятті картини оточуючого світу.

Отже в результаті цієї роботи ми дослідили, вивчили та обґрунтували пняття деструктивного впливу релігійних організацій, змогли зробити емпіричне дослідження яке стало опорою для подальших напрацювань в цій області та надали поради і вказівки як не стати жертвою, а також як реабілітуватись після виходу із секти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз та прогноз злочинності: конспект лекцій. URL: <http://studies.in.ua/analiz-ta-prognoz-zlochynnostilekcii.html>, 2020.
2. Байда А. О. Психологічні особливості релігійних впливів на особистість та суспільство. Психологія пізнання . № 8 (143). С. 29–34.
3. Бандурка О. М. Литвинов О. М. Діяльність релігійних організацій в Україні: монографія. Харків: ХНУВС, 2011. 308 с.
4. Бандурка О. М., Литвинов О. М. Релігійні організації та їх вплив на свідомість громадян. Вісник Кримінологічної асоціації України. 2015. № 2 (10). С. 168–177.
5. Білоус І. М. Загальна характеристика релігійних організацій, діяльність яких побудована на деструктивних ідеологіях. Вісник Академії Адвокатури України. 2006. Вип. 5. С. 124–130.
6. Богдановський І. В. Маніпуляція і контроль свідомості як основні механізми соціально-психологічного впливу на adeptів нетрадиційних релігійних об'єднань. Вісник Національного авіаційного університету. 2010. № 1. С. 111–117.
7. В Україні активізувалися релігійні секти, які користуються людською вразливістю. ТСН. Дата оновлення: 22.09.2014. URL: <https://tsn.ua/video/video-novini/v-ukrayiniaktivizovalisya-religiyni-sekti-yaki-koristuyutsya-lyudskoyuvrazlivistyuu.html>.
8. В центрі Києва секта Мунтяна проводить пекельні сеанси вигнання бісів, викачуючи із людей гроші. ТСН. Дата оновлення: 30.09.2013. URL: <https://tsn.ua/kyiv/vcentri-kiyeva-sekta-montyana-provodit-shaleni-seansivignannya-bisiv-vikachuyuyuchi-z-lyudey-groshi-313425.html>.
9. Вайг Б. Ставлення держави до сект та «нових релігій». Досвід Німеччини. Національна безпека і оборона. 2000. № 10. С. 73–77.

10. Василевич М. В. Психологічно-правові засади діяльності релігійних організацій (сект). Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. 2020. № 6. С. 26–30.
11. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь: Перун, 2002. 140 с.
12. Вербування. URL: <http://vseslova.com.ua/word/Вербування-17007u> (дата звернення: 22.08.2014).
13. Вишневська І. Управа на збоченця. Україна молода: щоденна інформаційна політична газета. Дата оновлення: 14.07.2011. URL: <http://www.umoloda.kiev.ua/number/1911/116/68012/> (дата звернення: 09.11.2013).
14. Голіна В. В. Запобігання злочинності (теорія і практика): навч. по-сіб. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2021. 120 с.
15. Головатий М. Ф., Панасюк М. Б. Соціальна політика і соціальна робота: термінологічно-понятійний словник. Київ: МАУП, 2005. 560 с.
16. Гридковець Л. М. Вплив культового та релігійного фактору на розвиток змінених станів свідомості в особистості / Л. М. Гридковець // Практична психологія та соціальна робота. – 2008. – № 11. – С. 7-12.
17. Гридковець Л. М. Вплив змінених станів свідомості людини на переживання видінь та галюцинацій / Л. М. Гридковець // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції : Психологічна безпека та адаптація особистості. – Київ ; Дніпропетровськ, 2007. – С. 9-17.
18. – К. : Легко-інк., 2006. – С. 98-117.
19. Діденко Р. Ф. Деструктивні культи та псевдорелігійні тоталітарні секти – загроза людству нового тисячоліття. Проблеми відродження духовності в умовах глобальної кризи. 2010. Ч. 1. С. 92–96.
20. Долінін Д. В. Психологічні аспекти впливу релігійних організацій: дефініція понять та сутність. URL: http://www.rusnauka.com/22_PNR_2009/Pravo/5165.doc.htm (дата звернення: 22.08.2014).

21. Драгоманов М.П. Вибране («...мій задум зложити очерк історії цивілізації на Україні») / М. П. Драгоманов // Упоряд. та авт. іст. біогр. нарису Р. С. Міщук; В.С. Шандра. – К.: Либідь, 1991. – 688 с.
22. Дроботова Л. А. Проблема моральності особи та її духовності у сучасному суспільстві, світі, середовищі. Проблеми відродження духовності в умовах глобальної кризи. Ірпінь, 2010. Ч. 1. С. 97–100.
23. Дудар Н. П., Филипович Л. О. Нові релігійні течії: український контекст (огляд, документи, переклади). Київ: Наукова думка, 2000. 132 с
24. Єленський В. Є. Релігія після комунізму. Релігійно-соціальні зміни в процесі трансформації центрально- і східноєвропейських суспільств: фокус на Україні. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2002. 420 с.
25. Єленський В. Є., Перебенесюк В. П. Релігія. Церква. Молодь. Київ: АЛД, 1996. 160 с.
26. Єленський В. Новітні рухи – зони занепокоєння. Людина і світ. 2000. № 9. С. 2–10
27. Єленський В. Релігія і право. Людина і світ. 2001. № 9. С. 32–41.
28. Жеребкін В. Є. Логіка: підручник. 9-те вид., стер. Київ: Знання, КОО, 2006. 255 с.
29. Злагода О.В. Взаємодія органів досудового розслідування з оперативними підрозділами ОВС у виявленні, припиненні та розслідуванні кримінальних правопорушень. URL: <http://pravoznaves.com.ua/period/article/41203/%C7> (дата звернення: 22.02.2016).
30. Злочини з іменем Бога на вустах (релігійні злочини). URL: <http://narodna-osvita.com.ua/592-zlochini-zmenem-boga-na-vustah-relgyn-zlochini.html> (дата звернення: 25.10.2014).
31. Іванов Ю. Ф., Джужа О. М. Кримінологія: навчальний посібник. Київ: Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2006. 264 с.
32. Іващенко О. Моя версія «Білого братства». Дивосвіт. 2003. № 3. С. 35–38.
70. Ідеологія – Історія України. URL: <http://histua.com/slovník/i/ideologiya> (дата звернення: 11.05.2017).

33. Карась А. Г. Роль релігійних цінностей у процесі формування права. Український науково-теоретичний часопис. 2010. № 4. С. 58–62. URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/23643/1_3-Karas.pdf?sequence=1 (дата звернення: 18.03.2014)
34. Ключ В. В. Особливості забезпечення духовної безпеки держави. Національні інтереси та проблеми забезпечення безпеки України: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Кіровоград, 19.03.2008 р.). Кіровоград: Кіровоградський юридичний інститут ХНУВС, 2008. С. 116–121.
35. Ключ В. В. Проблеми щодо протидії транснаціональній злочинності та іншим загрозам національній безпеці України. Митна справа. 2009. № 6, Ч. 2. С. 128–133.
36. Ключ В. В. Релігійний екстремізм як загроза духовної безпеки України. Митна справа. 2019. № 1 (2.1). С. 74–79.
37. Ключ В. В. Шляхи удосконалення взаємодії між правоохоронними органами у забезпеченні духовної безпеки України. Митна справа. 2018. № 4 (2.2). С. 233–239.
38. Ковальчук Й.-Я. Деструктивна практика сучасного сектантства / Й.-Я. Ковальчук. – Львів : [б. в.], 2006. – 146 с.
39. Конвенція Організації об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності: прийнята резолюцією 55/25 від 15.11.2000 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_789
40. Костенко О. М. Психологічні аспекти деструктивного впливу релігійних організацій на особистість – у протидії злу: монографія. Київ: Атіка, 2008. 352 с.
41. Кривега Л. Д. Світоглядні релігійні орієнтації в умовах трансформації суспільства: автореф. дис. ... д-ра філос. наук: 09.00.03. Харків, 1999. 30 с.
42. Кримінальне право України: підручник / за ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. Київ, Харків: Юрінком Інтер – Право, 2002. 416 с.

- 43.Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, М. Ю. Валуйська та ін. Харків: Право, 2009. 288 с.
- 44.Кримінологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / відп. ред. Я. Ю. Кондратьєв. Київ: Юрінком Інтер, 2002. 416 с.
- 45.Кримінологія: підручник / В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська та ін.; за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкіна. Харків: Право, 2019. 440 с
- 46.Кубіцький С. Історія соціальної роботи в зарубіжних країнах. К.: ДАКККіМ, 2018. 298 с.
- 47.Кузьменко А. Аналіз соціально-правової регламентації діяльності новітніх і нетрадиційних культів у конкурентній боротьбі з публічною посткомуністичною владою України. Юридичний журнал. 2006. № 9. С. 67–90.
- 48.Леоненко Т. Є. Злочинність на релігійному ґрунті: феномен, детермінація, запобігання: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Запоріжжя, 2018. 538 с.
- 49.Литвак О. М. Державний контроль за злочинністю (кримінологічний аспект): автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2002. 39 с.
- 50.Ліщинська О. А. Соціально-психологічні механізми культової психічної залежності особистості в деструктивних тоталітарних організаціях : дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.05 – соціальна психологія / Ліщинська Олена Альбертівна ; Інститут соціальної та політичної психології АПН України. – К. : [б. в.], 2010. – 426 с.
- 51.Святе Письмо Старого та Нового Завіту ; [пер. о. І. Хоменко]. – Рим : Видавництво оо. Василіян, 1963. – 1070, 352 с.
- 52.Слозанська Г.І. Теорія і практика професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи в територіальних громадах. Дис.доктора пед..наук. 13.00.05. Тернопіль, 2019. 675 с.
- 53.Сон Мьон Мун. Федерація Всесвітнього миру : доповідь / Сон Мьон Мун. – К. : [б. в.], 2006.

- 54.Шпеник С.З. Діти групи ризику як об'єкт соціальної роботи. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2021. Вип.21. С.212-214
- 55.A camping Guide for Secondary Schools. Los Angeles City Schools. Los Angeles, California, 1999. 112p.
- 56.Aidman B.J. How Summer School Can Provide a Jump Start for Students . Educational Leadership. 1997. Vol. 55. № 4. P. 47 – 50.
- 57.American Camping Association. Camp Standards With Interpretation for the Accreditation of Organized Camps. Martinsville, IN: American Camping Association, 1984. P. 13.
- 58.Anthony E. K. Development of a Risk and Resilience-based Out-of-school Time Program for Children and Youths. Social Work. 2009. №541). P.45-55.
- 59.Buckley R., Bigelow D.A. The Multi-service Network: Reaching the Unserved Multi-problem Individual II Community Mental Health Journal. 1992. № 28 (1). P. 43 – 50.
- 60.Caine R.N. Building the Bridge From Research to Classroom. Educational Leadership. 2000. Vol.58. № 3.
- 61.Comstock J. Television in America. Beverly Hills; London : Sage Publ.,1981. 155 p.
- 62.Comstock J., Chaffee S. Katzman. Media Influences on Agression II Prevention and Control of Agression / Ed. A. Goldsteen. N.Y.: Pergamon Press, 1996.
- 63.Dimock Hedley S. Administration of the Modern Camp. N.Y.: Association Press, 1998.
- 64.Finckenauer James. Delinquency and Corrections. Orlando. Florida : Academic Press, 1994. 240 p.
- 65.Glick B. Cognitive Behavioral Interventions for At-risk Youth . Kingston, N.J.: Civic Research Institute, 2006. 416 p.
- 66.Helping Adolescents at Risk: Prevention of Multiple Problem Behaviors / [Biglan A., Brennan P.A., Foster Sh.L., Holder H.D.]. N.Y.: Guilford Press, 2005. 318 p.

67. Juvenile Justice Sourcebook / Edited by W.T. Church II, D.W. Springer, A.R. Roberts [2nd edition]. New York: Oxford University Press, 2020. 671 p.
68. Kahn A. Planning Community Services for Children in Trouble. New York: Columbia University Press, 1993. 211 p.
69. Lane K. L. Interventions for Children with or at Risk for Emotional and Behavioral Disorders / Lane K. L., Gresham F. M., O'Shaughnessy T. E.]. Boston: Allyn and Bacon, 2002. 334 p.
70. Melaville A. Together We Can : A Guide for Crafting a Profamily System of Education and Human Services. Washington, D.C. : Office of Educational Research and Improvement, 1993.
71. Mishel L., Wallace S. A consequence of character. How summer camp promotes character and leadership. Camping Magazine. January/February, 2019.
72. Pre-Camp Playbook for Counselors and Staff/ Ed. By Steve Kanefsky. Menominee , Wisconsin, 2001. 117 p.
73. Public Papers of the President of the United States. Wash., DC, 1963. P.137
74. Social Support, Life, Events and Depression I Ed. by Nan Lin-Orlande etc. N.Y. Academic Press, 1996. 377 p.
75. Sokol M. Any Baby Can...with a Little Help II Service Bridges. Winter 1995 – 1996. Vol.1 , № 2. P. 11 – 12.
76. Soler M., Shauffer C Fighting Fragmentation : Coordination of Services for Children and Families II Education and Urban Society, 1993. JVs 25(2). P. 129 – 140.
77. Sowers K.M. Comprehensive Handbook of Social Work and Social Welfare, Social Work Practice . Vol.3. N.Y.: John Wiley & Sons, 2008. 676 p
78. Stevenson O. Miltidisciplinary Work/ Olive Stevenson . Child Abuse Review. 1998. Volume 2. №4. PP.24-31.
79. Summer Staff Guide . The Fresh Air Fund Career Awareness Program.-N.Y., 1998. 95 p.

80. Youth at Risk: a Prevention Resource for Counselors, Teachers, and Parents / Edited by D. Capuzzi, D.R. Gross. [6th edition]. Alexandria, VA: American Counseling Association, 2018. – 484 p.

Аналіз літератури

Всього джерел – 80

Джерел за останні п'ять років – 12

Джерел зарубіжних авторів – 26

Джерел зарубіжних авторів за останні п'ять років – 3 (67, 71, 80)

Джерел українських авторів за останні п'ять років – 9 (1, 10, 14, 36, 37, 45, 46, 48, 54,)

ДОДАТКИ

Додаток А

Психогеоетричний тест (Сьюзен Дилінгер)

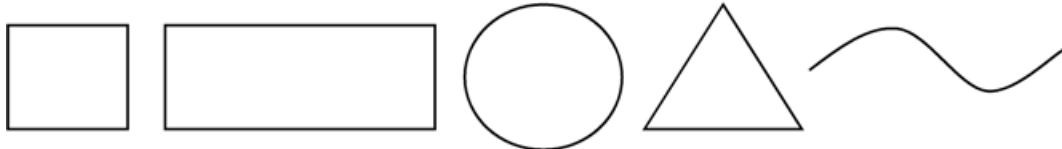
Психогеоетрія – цікава практична система дослідження особистості. Вона створена і широко застосовується в США. Її автор – фахівець з підготовки управлінських кадрів. За деякими даними ефективність правильно виконаного тесту досягає 85 %.

Цей тест дозволяє:

миттєво визначити тип Вашої особи і особи, що Вас цікавить;
дати докладну характеристику особистісних якостей і особливостей поведінки людини звичайною, зрозумілою мовою;
спрогнозувати поведінку кожного типу особистості;
визначити рівень вашої психологічної сумісності з певними типами людей.

Цей тест посилює і дозволяє частково усвідомити наше підсвідоме, інтуїтивне “відчуття” інших людей. Тому, виконуючи його, намагайтеся дослухатися до своєї інтуїції і, по можливості, “відключити” раціональну логіку, логічну частину нашого “Я”.

Інструкція: Виберіть із п’яти фігур ту, стосовно якої ви можете сказати: це – Я. Спробуйте відчувти свою форму! Якщо вам буде важко зробити це, то виберіть фігуру, яка першою привернула вашу увагу. Потім прорангуйте фігури, які залишилися поза вашою увагою і запишіть їхні назви під відповідними номерами. Остання фігура під номером 5, буде точно не вашою формою, тобто формою, яка підходить вам найменше.

Коротка психологічна характеристика основних “форм” особистості.

Фігура, що опинилася на першому місці, – це Ваша основна фігура чи суб’єктивна форма. Вона дозволяє визначити Ваші основні, домінуючі риси характеру чи особливості поведінки. Риси фігур, які Ви обрали наступними, – це риси, які Ви демонструєте тим рідше, чим далі від першої знаходиться та чи інша фігура. Остання, п’ята фігура вказує на форму людини, взаємодія з якою викликає у Вас найбільші труднощі.

Може статися, що жодна фігура Вам, чи іншій людині, не підходить. Тоді людину можна описати комбінацією з двох або навіть трьох форм.

Нарешті, може статися, що Вам важко вловити інтуїтивне відчуття форми себе чи іншої людини. Тоді почніть з характеристик, що наведені для п’яти форм, намагайтеся використати їх для розуміння людей даного типу та прогнозу їх поведінки і поступово тренуйте в собі відчуття геометричної форми цих людей.

Квадрат. Якщо вашою основною формою є квадрат, то ви невтомний працівник. Працелюбність, наполегливість, потреба доводити розпочату

справу до кінця, старанність, яка дозволяє досягати завершення роботи, – це те, чим відомі істинні “люди-квадрати”. Витривалість, терпіння і методичність зазвичай роблять їх висококласними спеціалістами у своїй галузі. Цьому сприяє невтомна потреба в інформації та колекціонування найнеймовірніших відомостей.

“Люди-квадрати” скоріше “вираховують” результат, аніж здогадуються про нього. Вони надзвичайно уважні до деталей, дрібниць, а також люблять раз і назавжди заведений порядок. Усі ці якості сприяють тому, що “квадрати” можуть стати відмінними адміністраторами, виконавцями, але рідко бувають хорошими розпорядниками, менеджерами. Звичайно, всі названі чесноти “людей-квадратів” мирно співіснують зі слабкими місцями.

Трикутник. Ця форма символізує лідерство, і багато “трикутників” відчують у цьому своє призначення: “Народжені, щоб бути лідерами”. Найхарактернішою особливістю “людей-трикутників” є здатність концентруватися на головній меті. Вони – енергійні, сильні особистості, які ставлять прозорі цілі і, як правило, досягають їх.

“Люди-трикутники” дуже впевнені в собі, хочуть постійно відчувати свою правоту. Це робить їх особистостями, які постійно конкурують з іншими. “Трикутник” – це установка на перемогу.

Із “Трикутників” виходять прекрасні менеджери найвищого рівня управління. Саме до таких висот вони і прагнуть. І допомагає їм у цьому ще одна якість – майстерність “політичної інтриги”. Взагалі, “Трикутники” дуже симпатичні, привабливі люди, які змушують все і всіх обертатися навколо себе і без яких наше життя втратило б усю гостроту відчуттів.

Прямокутник. Символізує стан переходу та змін. Це люди, незадоволені тим способом і стилем життя, який вони ведуть у даний час, а тому перебувають у пошуках кращого становища.

Найбільш характерні риси “Прямокутників” – непослідовність і непередбачуваність вчинків упродовж перехідного періоду. Тим не менш, як і у всіх людей, у “Прямокутників” виявляються і позитивні якості, що приваблюють до них оточуючих. Це, перш за все, допитливість, жвавий інтерес до всього, що відбувається, та сміливість. Правда, зворотним боком цього явища є надмірна довірливість, навіюваність, наївність. Тому “Прямокутниками” легко маніпулювати.

Якщо ви дійсно маєте “прямокутну форму”, будьте обережні! І пам’ятайте, що “прямокутність” – це лише стадія. Вона мине – і ви вийдете на новий рівень особистісного розвитку та збагатитесь набутим досвідом.

Коло. “Люди-кола” – це найкращі комунікатори серед п’яти форм, насамперед тому, що вони найкращі слухачі. Їм характерна висока чутливість, розвинута емпатійність – здатність співпереживати, співчувати, емоційно відгукуватися на переживання іншої людини. “Людина-коло” відчуває чужу радість і відчуває чужий біль, як свій власний. “Люди-кола” відмінно “бачать” людей і в одну мить можуть розпізнати облудника та брехуна. Вони “вболівають” за свій колектив і високопопулярні серед колег

по роботі. Але, як правило, вони слабкі менеджери і керівники у сфері бізнесу.

По-перше, “Люди-кола”, через їх спрямованість скоріше на людей, ніж на справу, надто намагаються догодити кожному. По-друге, “Кола” не відрізняються рішучістю. Якщо їм випадає керувати, то вони обирають демократичний стиль керівництва і намагаються обговорити практично будь-яке рішення з більшістю та заручитися підтримкою.

Можна сказати, що “Кола” – природжені психологи. Для того, щоб очолити серйозний бізнес, “Людам-колам” не вистачає організаторських навичок.

Зигзаг (хвилясті лінії). Ця фігура символізує креативність, творчість. Це найбільш унікальна і єдина розімкнута фігура з п’яти. Якщо ви чітко обрали хвилясту лінію як свою основну форму, то ви, скоріше за все, істинний “право-півкульний” мислитель, вільнодумача людина.

“Зигзаги” схильні бачити світ постійно змінним. Тому для них немає нічого більш нудного, ніж речі, які ніколи не змінюються: постійність, шаблон, правила та інструкції; люди, які завжди з усім погоджуються або роблять вигляд, що погоджуються.

“Зигзаги” просто не можуть продуктивно працювати у добре структурованих ситуаціях, їм необхідна різноманітність, високий рівень стимуляції та незалежність від інших на своєму робочому місці.

“Зигзаг” – найзбудливіша з усіх п’яти фігур. При цьому “людині-зигзагу” не вистачає компромісності: вона нестримана, дуже експресивна, що разом з ексцентричністю часто заважає їй втілювати свої ідеї в життя.

Первинні дані опитування

Ім'я	Тип
Анна	паранояльні
Вікторія	паранояльні
Ганна	паранояльні
Дарина	паранояльні
Єлизавета	паранояльні
Зоя	паранояльні
Ірина	паранояльні
Юлія	паранояльні
Катерина	паранояльні
Людмила	паранояльні
Марія	паранояльні
Наталія	паранояльні
Олена	паранояльні
Поліна	паранояльні
Руслана	паранояльні
Софія	паранояльні
Тетяна	паранояльні
Уляна	паранояльні
Феодосія	паранояльні
Христина	паранояльні
Цецилія	паранояльні
Чарівна	паранояльні
Шарлотта	паранояльні
Ярослава	паранояльні
Адам	паранояльні
Борис	паранояльні
Василь	паранояльні
Дмитро	шизоїдні
Євген	шизоїдні
Зенон	шизоїдні
Іван	шизоїдні
Йосип	шизоїдні
Кирило	шизоїдні
Леонід	шизоїдні
Максим	шизоїдні
Назар	шизоїдні
Олександр	шизоїдні
Петро	епілептоїдні
Роман	епілептоїдні

Станіслав	епілептоїдні
Тарас	епілептоїдні
Уляна	епілептоїдні
Федір	епілептоїдні
Христофор	епілептоїдні
Ігор	без змін
В'ячеслав	без змін
Трофим	без змін
Юрій	без змін
Адам	без змін
Борис	без змін